

Kumbona e së Diellës

Për shumë mot Pashkët!

KRYEDIOQEZA METROPOLITANE SHKODËR - PULT
Nr.3/4, Mars - Prill 2024

PASHKËT KATOLIKE, PAPA KREMTON MESHËN NË VATIKAN!

Vatikan, 30 mars 2024

VATIKAN- Në festën e madhe të Pashkës Katolike, Papa Françesko ka dhënë një mesazh të fortë për njerëzit duke e përshkruar si ditën më të rëndësishme dhe më të bukur në histori. Mbi 100 mijë besimtarë mbërritën në shesh për të ndjekur fjalimin solemn të Papa Françeskut.

Në Pashkë fati i botës duhet të ndryshoj, sepse përkujtohet ngjallja e Krishtit, ditë kjo më e rëndësishme dhe më e bukur në histori. Blloqet e pengesave në rrugën drejt paqes të mund të kapërcehen.”- tha ai.

Si çdo vit, që prej fillimit të pushtimit rus, Papa Françesku nuk ka pushuar kurrë së bëri thirrje për një rrugë diplomatike për luftën në Ukrainë.

Ai u bëri thirrje komunitetit ndërkombëtar të rishikojë dhimbjet dhe konfliktet e botës, duke filluar nga Ukraina dhe Siria, e cila ende pret paqen.

“Përkrahni të prekurit nga tërmeti i dhunshëm në Turqi dhe në vetë Sirinë. Ne lutemi për ata që kanë humbur familjen dhe miqtë dhe kanë mbetur të pastrehë: le të marrin ngushëllim nga Zoti dhe ndihmë nga familja e kombeve.

“Le të nxitojmë të rritemi në rrugën e besimit të ndërsjellë: besimin midis njerëzve, midis popujve dhe kombeve. Le të habitemi nga shpallja e lumtur e Pashkëve, nga drita që ndriçon errësirën dhe errësira në të cilat bota gjendet shumë shpesh e

mbështjellë. Le të nxitojmë të kapërcejmë konfliktet dhe ndarjet dhe të hapim zemrat tona për ata që kanë më shumë nevojë . Le të nxitojmë të ecim në shtigjet e paqes dhe vëllazërisë”. Mendoni para së gjithash për Ukrainën. Ndihmoni popullin e dashur ukrainas në udhëtimin e tyre drejt paqes dhe hidhni dritën e Pashkëve mbi popullin rus . Ngushëlloni të plagosurit dhe ata që kanë humbur të dashurit në luftë dhe lërinin të burgosurit të kthehen të sigurt në familjet e tyre. Hapni zemrat e gjithë komunitetit ndërkombëtar për të punuar për t'i dhënë fund kësaj lufte dhe të gjitha konflikteve që po përgjakojnë botën”.- tha ai.

Françesku vlerëson shenjat konkrete të shpresës që na arrijnë nga shumë vende, duke filluar nga ato që ofrojnë ndihmë dhe mikpritje për ata që ikin nga lufta dhe varfëria.

“Pashkë, që do të thotë "kalim", sepse në Jezusin u krye kalimi vendimtar i njerëzimit.: që nga vdekja në jetë, nga mëkati në hir, nga frika në besim, nga shkretime në kungim. Qoftë për secilin prej jush, të dashur vëllezër e motra, veçanërisht për të sëmurët dhe të varfërit, për të moshuarit dhe për ata që po kalojnë momente sprovash dhe përpjekjesh, një kalim nga mundimi në ngushëllim”.- tha ndër të tjera Papa

Imzot Angelo Massafra OFM TË NGJALLURIT, PËRKUJTIM I BESËLIDHJES SË RE	4
R.SH. - Vatikan RITET E NATËS SË PASHKËVE	6
Papa Françesku AUDIENCË E PËRGJITHSHME	9
Imzot Angelo Massafra OFM ME DARKËN E ZOTIT, DO TË NISIM PASHKËN!	12
Imzot Angelo Massafra OFM DUHET TË JEMI TË LIDHUR THELLËSISHT ME KRISHTIN	13
Papa Françesku TË THIRRUR PËR TË MBJELLË SHPRESË PËR PAQEN	19
Motër Marjeta Gjoka TË UDHËHIQEMI NGA SHPIRTI SHENJTË	22
Imzot Angelo Massafra OFM HOMELIA "ZOJA E KËSHILLIT TË MIRË"	25
Motër Dila Shtjefni HYJI KIShte FOLUR TASHMË NË SHUMË MËNYRA	27
Dom Mark Shtjefni, ZOTI THËRRET - KJO ËSHTE PJESA HYJNORE	29
Atë Agostino Caletti S.I KALOI NË AMSHIM - Atë RAFFAELE (LELLO) LANZILLI S.I.	30
Redaksia TY QË NË ZEMËR TË RRJEDH GJAKU I POPULLIT TËND	31
Redaksia VITRINA E LIBRIT	32

KUMBONA E SË DIELLËS

Viti XXXVII, nr. 3/4 (577 - 578) Mars - Prill 2024

Revistë Fetaro-Kulturore

Drejtues

Imzot Angelo MASSAFRA

Redaksia:

Dom Nikë Ukgjini (Kryeredaktor)

Dom Vlash Palaj

Dom Gjovalin Simoni

Xhon Nika (Redaktor Teknik)

Adresa:

Arqipeshkvia Shkodër

Sheshi Gjon Pali II

Tel. 0222-42764 / Fax. 0222-43673

e-mail: n_ukgjini@yahoo.it

www.kishakatolikeshkoder.com

KRYEDIOQEZA METROPOLITANE SHKODËR - PULT

TË NGJALLURIT, PËRKUJTIM I BESËLIDHJES SË RE DHE TË AMSHUAR!

Letër nga shkëlqesia e tij Imzot Angelo Massafra, klerit të Arkidioqezës Metropolitane të Shkodër-Pultit për të Enjten e Madhe 2024

Shumë të dashur vëllezër meshtarë,

vij te ju me këtë letër në ditën kur Krishti themeloi Eukaristinë dhe na dha mandatin për të përjetësuar përkujtimin e Pashkës të tij në kohë dhe në hapësirë.

Më pëlqen që, në këtë ditë, ta mendoj veten në intimitetin e Çenakullit, rreth asaj tryeze të shtruar për banketin e Pashkës, dhe të ndiej atë përzjerje ndjenjash, që fluturonin në ajrin e sapo ndriçuar nga flakët e dobëta të llambave me vaj.

Para së gjithash, ndjenja e festës.

Të festosh, të kremtosh, i bën mirë shpirtit dhe e kthen mendjen e zemrën te arsyeja e thellë e festës. Pashka e Apostujve ishte ajo hebraike, me të gjitha rrjedhojat që vinin prej saj: lirimi nga Egjipti, kalimi i Detit të Kuq, kujtimi i besëlidhjes së Malit Sinai, hyrja në tokën e premtuar. “Zoti bëri për ne gjëra të mëdha”: duhet të ketë qenë ndjenja e mirënjohjes që banonte thellë në zemrat e tyre.

Edhe ne festojmë, edhe për ne, nxënës të sotëm, vlen ndjenja e mirënjohjes për lirim nga mëkati dhe vdekja e amshuar, për kalimin nga mëkati në jetën e re në të Ngjallurin, për përkujtimin e Besëlidhjes së Re dhe të amshuar, për perspektivën e jetës së amshuar. Si të mos e festojmë gjithë këtë thesar që Krishti ka marrë për ne dhe për të cilin Ai na ka bërë shpërndarës të përvujtë?

Së dyti, ndjenja e vëllazërisë. Edhe pse brenda pak kohe do të ndodhte një çarje e thellë në kolegjin apostolik, ata janë të vetëdijshëm se kanë qenë të bashkuar për një kohë të gjatë në aventurën e përbashkët të ndjekjes së Mësuesit të njohur si Mesi të dërguar nga Hyji për të përmbushur premtimet profetike; dhe kjo vetëdije i bën ata një trup të vetëm. Ndoshta fjalët e Mësuesit ende tingëllonin qartë në kujtesën e tyre: “Ju e dini se ata që mbahen për sundues të popujve, i sundojnë me ashpërsi dhe qeveritarët e tyre ushtrojnë mbi ta pushtetin e tyre. Kështu veç, nuk duhet të jetë ndër ju. Përkundrazi, kushdo prej jush që do të jetë më i madh, le të bëhet shërbëtori juaj, dhe ai që prej jush do të jetë i pari, le të bëhet skllavi i të gjithëve, sepse Biri i njeriut

nuk erdhi për të qenë shërbyer, por që ai të shërbejë e të japë jetën e tij si shpërblim për të gjithë” (Mk 10, 42-45).

Pyes veten nëse kjo ndjenjë, ky shikim vëllazëror dhe mikpritës mbi presbiterin, pjesë e të cilit jam edhe unë, vlen edhe për mua dhe për ju; një shikim i aftë për të shkuar përtej diversitetit dhe për të dalluar aspektet e tij pozitive. Njësia e presbiterit është e krahasueshme (ma lejoni krahasimin!) me natyrën e Personit të tretë hyjnor brenda Trinisë së Shenjtë. Sa bukur do të ishte sikur të ishim gjithmonë në gjendje që ta modelonim vëllazërinë tonë priftërore sipas prototipit të Trinisë!

Së treti, ndjenja se diçka do të ndodhë së shpejti. Ka diçka të çuditshme në Pashkën apostolike të atij viti: diçka e re është duke ndodhur... e lexojnë në qëndrimet dhe në fjalimet e fundit të mbajtura nga Mësuesi. A do të jetë diçka madhështore apo e tmerrshme? Do ta zbulojnë së shpejti. Sido që të jetë, gjithçka e re është e frikshme; është e vështirë për ta mirëpritur, sepse të hap ndaj të paparashikueshmes. Apostujt a kanë mësuar t'i besojnë Hyjit apo do të iknin? Do t'i bëjnë të dyja këto gjëra, por me rend të kundërt.

Pashka është një hapje drejt të resë dhe paparashikueshmërisë së Hyjit. Ndoshta vlen edhe për ne e njëjta ikje strategjike e Apostujve përballë “fundit” të parashikuar, por të papranueshëm të Mësuesit. Ndoshta është e vështirë edhe për ne që ta pranojmë se po cenohen sigurinë tona baritore,

bindja “gjithmonë kështu kemi bërë”, praktikat tona të përditshme dhe të së dielës që i dorëzohen përsëritshmërisë së gjesteve dhe të fjalëve pa shijuar përmbajtjen e tyre. Hapja ndaj të paparashikueshmes është feja vetë! Bëhet fjalë për të mos qenë të kënaqur, për të mos u ndalur së provuari, për të dëshiruar shpëtimin e shpirttrave me çdo kusht. A e ndiejmë se diçka do të ndodhë së shpejti?

Së katërti, ndjenja e thyerjes. Diçka është thyer: një hallkë në këtë zinxhir është dobësuar dhe krejt zinxhiri rrezikon të prishet. “*A mos jam unë, Zotëri?*”. Po, tradhtari ka një emër e një mbiemër; por këtu problemi nuk është aq te dhënia e emrit dhe e mbiemrit, por më tepër te fakti që secili prej tyre mund të ishte hallka e dobët. Nuk ka dallim mes tradhtisë së Judës dhe mohimit të Pjetrit, por vetëm mënyra se si e relativizojnë dobësinë e tyre ndaj Krishtit. Ngjarja e Pashkës është një zbulim i dobësive: ajo e njeriut Jezus në dështimin - në aspektin njerëzor - të misionit të tij, ajo e mohimit dhe e tradhtisë së dy apostujve dhe ikja e të tjerëve. Por Pashka është gjithashtu rivendosja e ekuilibrave të rinj që forcojnë zinxhirin: shikimi që Mësuesi i bën Pjetrit teksa largohet nga shtëpia e Kajfës, prania e nxënësit të dashur te këmbët e Kryqit. Dobësia nuk e ka fjalën e fundit.

Kështu, Pashka jonë ka fuqinë zbuluese edhe të dobësive dhe të mjerimeve tona: nxjerr në pah varfëritë tona për të na kujtuar se nuk jemi Hyj, por që veprojmë në emër të Hyjit për të lehtësuar dobësitë dhe mjerimet edhe të vëllezërve dhe të motrave që na janë besuar në mbarështimin tonë meshtarak. Është mirë që herë pas here ta pyesim veten: “*A mos jam unë, Zotëri?*”. Dhe nëse përgjigjja është pozitive, na takon neve që të zgjedhim se si ta trajtojmë të vërtetën për veten tonë: nëse do të bëjmë sikur nuk ka ndodhur asgjë (si shumë bashkëkohës tanë), nëse do ta relativizojmë atë ndaj Krishtit siç bën Pjetri apo nëse do të dëshpërohemi si Judë Iskarioti.

Së pesti, ndjenja e përhumbejes. Është ajo e Pjetrit dhe e të tjerëve përballë skenës së vendosjes së përparës nga Mësuesi në veprimin e larjes së këmbëve të tyre. Çfarë po ndodh? Si mund të ndodhë kjo? Ka mësues dhe nxënës, zotërinj dhe skllëvër, të pasur dhe të varfër: kështu është bota! Por tani Mësuesi dhe Zoti përmbys mënyrën e zakonshme të të kuptuarit të jetës. Jo vetëm kaq, por dëshiron që edhe njerëzit e tij të bëjnë ashtu siç bën ai: nga peshkatarë në detin e Galileës në peshkatarë njerëzish, nga mësues me pushkë e penë në mësues

të artit të të qenit nxënës, nga zotërinj sundues në zotërinj shërbimi.

Është normale që të ndihemi të përhumbur dhe konfuzë. Na kërkohet që të braktisim çdo ide të epërsisë dhe na kujtohet se forma më e lartë e dashurisë është “të shërbejmë”. Dhe ne na kanë dashur për të dashur të tjerët: nuk mund të bëjmë hapa prapa! Na kanë besuar shpëtimin e grigjës së Krishtit dhe si mësues e zotërinj të kësaj grigje kemi vetëm një mënyrë për ta ushtruar këtë pushtet: duke dashur dhe duke shërbyer. Çfarë revolucionari kopernikan!

Në fund, ndjenja e të kënduarit. “*Pasi e kënduan himnin, u nisën drejt Malit të Ullinjve*” (Mk 14, 26). Sa shumë ndjenja vlonin në zemrën e kësaj “grigje të vogël”. Si ta kuptojmë dhe ta përshkruajmë atë që ndjenin? Mund ta bëjmë vetëm duke hyrë në atë vend të shenjtë të Çenakullit, por kurrë nuk do të jemi në gjendje që ta kuptojmë krejtësisht; ndoshta as ata nuk e kuptonin plotësisht. E vetmja gjë që mbetet për të bërë kur të gjitha ndjenjat mbivendosen dhe nuk mund të japësh një shpjegim është të këndosh. Sigurisht kënga e tyre do të ketë qenë një këngë që parashikohej në ritin e darkës së Pashkës, por atë natë do të ketë pasur një shije të veçantë, një ton gëzimi për festën përzier me të gjitha ndjenjat e tjera të përjetuara gjatë darkës. Një këngë, ndoshta, edhe pa fjalë, një hare, siç e përshkruan Shën Agustini.

Do të ishte e trishtueshme nëse do të ishim të paafte për të kënduar! Ndoshta mund të jetë një këngë gëzimi; ndonjëherë një nina-nana ngushëllimi; herë të tjera një vajtim dhimbjeje i përbërë vetëm nga dy nota, por është e rëndësishme që të këndohet: kënga zbulon një zemër të ndjeshme ndaj gjendjeve të ndryshme shpirtërore; një zemër të aftë për t’u lartësuar; një shpirt jo të mbyllur në vetvete, por gati për t’u hapur dhe për t’u zbuluar. Ndoshta kjo është pikërisht ajo që populli i Hyjit duhet të shohë te barinjtë e vet: një njerëzim të përzier me besim të pakufijshëm tek Ai që festojnë.

Faleminderit që “*qëndruat zgjuar me mua për një orë të vetme*” duke bërë këto reflektime të thjeshta. Ju uroj me gjithë zemër që të jeni një shëmbëllim i gjallë i atij Kolegji Apostolik të orëve të para, me zemrën tuaj gjithmonë të lidhur fort me Çenakullin, që na zbulon identitetin tonë të vërtetë si meshtarë të Krishtit. Gëzuar Pashkën!

† Angelo Massafra O.F.M.
Arqipeshkëv

RITET E NATËS SË PASHKËVE

Në këtë Natë të Shenjtë të Ngjalljes së Jezu Krishtit, kremtojmë ngjarjen e madhe e vendimtare që ia ndryshoj rrjedhën historisë së njerëzimit: kremtojmë fitoren e Krishti mbi vdekje e këndeje më Krishtin e në Krishtin edhe ngadhënjimin e njerëzimit mbi të keqen e vdekjen.

R.SH. - Vatikan

Nata e Pashkëve është “Nëna e të gjitha netëve të lutjes”, sepse Natën e Pashkëve Kisha mbarë i kumton njerëzimit Ngjalljen e Krishtit. Pra, vërtetë e jashtzakonshme është kjo natë, në të cilën drita vezulluese e Krishtit të ngjallur fiton përfundimisht mbi fuqinë e errësirës, të së keqes, të vdekjes, duke ndezur në zemrat e besimtarëve shpresën e gëzimit.

Triditëshi i Pashkëve arrin kulmin në Natën që kremtohet ndërmjet së Shtunës së Madhe e të Dielës së Ringjalljes. E treta ndër ditët e shenjta është, ndër të gjitha, më e pasura me fjalë e shenja, që shprehin fitoren mbi vdekjen e mbi forcat e errëta të së keqes. Është shpresa që u ofrohet të gjithë atyre që besojnë në Zotin e Kryqëzuar e të Ngjallur.

E Shtuna e Madhe është ditë lutjeje e agjërimi, jo si pendesë, por si pritje e dëshirë për bukën e vetme që ushqen me të vërtetë: bukën e të Ringjallurit.

Nata e Pashkëve dallohet nga e Shtuna e bën pjesë në ditën e Pashkëve; është festa e vërtetë, është një Natë “nëna e të gjitha netëve”.

Katër janë simbolet e liturgjisë së natës së Pashkëve, e cila kremton ringjalljen e Zotit: drita, fjala, uji dhe buka. Të gjitha shpjegohen me mënyrat me të cilat Jezusi e ka paraqitur veten: Jezusi është drita e botës, është fjala e fundit e Atit. Është uji që shuan etjen e përtërin, është buka e jetës.

Nata e Pashkëve na bën të hyjmë në plotësinë e misterit të tij: na bën të takojmë Jezusin si i Ngjalluri, i Gjalli, Ai që, duke na treguar fytyrën e vërtetë të Atit, mund të na mbushë me gëzim e shpresë. Nata e Pashkëve është rrënja e çdo shprese dhe e kuptimit të krishterë të jetës. Kush ndjek Jezusin për jetë, kush ka jetuar në ditët e mëparshme solidaritetin në dhimbje, tani mund të jetojë me gëzim festën

Pra, të Shtunën e Madhe të krishterët presin kremtimin e Natës së pagjumë të Pashkëve. Nuk mund të shpjegohet kurrë plotësisht rëndësia e kësaj nate të pagjumë, kësaj nate pritjeje, sepse në të përqëndrohet gjithçka. Posaçërisht në shekujt e parë të Kishës, kur nuk kishte festa të tjera, madje nuk kremtohej as Krishtlindja, ky ishte çasti në të cilin përkujtohej gjithë historia e shëlbimit, e krijimit, deri në ardhjen e Krishtit. Këtë e vërteton edhe fakti se nata e lutjes e Pashkëve nis pikërisht me leximin e Librit të Zanafillës, me rrëfimin mbi Krijimin, duke na kujtuar se jemi para rikrijimit të gjithçkaje.

Sigurisht zemra e Natës së lutjes të Pashkëve është Ngjallja e Krishtit, që kremtohet me Eukaristinë. Shën Agostini e quan “Nënë e të gjitha netëve të lutjes, burim i gëzimit të krishterë”. Është nata më e pasur me fjalë e simbole, që shprehin fitoren mbi vdekjen e mbi forcat e errëta të së keqes si dhe shpresën që ngjallet ndër zemrat e të gjithë atyre, të cilët besojnë në Zotin e Kryqëzuar e të Ngjallur. Mëkat që në traditën më të re, posaçërisht tek ne, përendimorët, rëndësia e Natës së Lutjes në të kaluarën është lënë shpesh herë pas dore. Sot është duke u rikthyer edhe ndër famulli kishtarë, ku Nata pa gjumë e Pashkëve, në pritje të ngjalljes së Krishtit, ka nisur të jetohet me emocionin e traditës.

E duke rrëmuar në kujtesën e traditës së lashtë, zbulojmë se Pashkët janë kremtuar gjithnjë natën. Në fillim liturgjia ishte tepër e thjeshtë: një bashkësi besimtarësh që lutej e ushqej me bukën e jetës rreth një softe vëllazërore e cila paraprihej nga një agjërim i plotë prej një ose më shumë ditësh. Më vonë Natën e Pashkëve u shtua edhe kremtimi i pagëzimeve, riti i qiririt, i bekimit të zjarrit të ri dhe procesioni i dritës.

Kështu, me kalimin e kohës, Nata e Pashkëve u bë gjithnjë më e pasur me rite. Në fillim kremtimi i natës ishte gati i detyrueshëm, nga që të krishterët nuk ishin të lirë të mblidheshin ditën; por më vonë kremtimi i natës nisi të merrte gjithnjë më tepër kuptim, duke u nisur nga pohimi i Ungjijve, që përshkruajnë zbulimin e Varrit të zbrazur “në agim të ditës së parë të javës” (Mt 28, 1); ‘Në të zbardhur të dritës’ (Mk. 16, 2; Lk 24, 1) ose thjeshtë ‘në agim’ (Gjn. 20, 1). A nuk ishte Jezusi, ‘Drita e botës’, ardhur për të ndriçuar ata që ishin zhytur në errësirë? E pagëzimi, thua nuk e bën të krishterin të kalojë nga vdekja në jetë, duke e zhytur ritualisht e realisht në vdekjen e Krishtit, për ta bërë të rilindë në një jetë të re, së bashku me Të?

Sot mjafton të përdorim një çelës për të pasur, në sajë të elektricitetit, të gjitha burimet e dritës që dëshirojmë. Por dikur ndezja e qirinjve ishte një rit që duhej kryer me doemos kur zbriste nata, rit që merrte pamje edhe më solemne kur ndizeshin qindra drita, në sa përgatitej të fillonte festa. Kuptohet menjëherë se në natën e madhe, të ndriçuar nga drita e Jezusit, ky gjest merrte një rëndësi të veçantë e bëhej edhe më i ndritshëm nga lajmi gazmor i ngjalljes së Krishtit, kumtim nga i cili nis Exultet - Himni i Pashkëve të Ngjalljes.

Natyrisht, që nga çasti kur nisi të ndiqej zakoni i shuarjes të të gjitha dritave në mbrëmjen e të Enjtes së Madhe, u pa e nevojshme të ndizej një zjarr i ri për kremtimin e Natës së pagjumë të pritjes. Kështu lindi bekimi i zjarrit të ri dhe hyrja në kishën e kredhur në errësirë - e qiririt të Pashkëve: “Dritës së Krishtit!”.

Liturgjia e Dritës

Kështu quhet pjesa e parë e kremtimit të Natës së Pashkëve. Në këtë kremtim, nuk është në plan të parë fjala, por simbolizmi i sendeve dhe i gjeesteve. Kremtimi nis me një gjallëri që, më shumë se mendjen, prek zemrën e, prej saj, gjithë qenien njerëzore. Nuk mjafton ta dëgjosh, por duhet edhe ta shikosh, për ta kuptuar thellësisht, përmes simboleve, këtë realitet që fjalët e shpjegimet nuk mund të shprehin plotësisht.

Riti i dritës nuk ka lidhje me ndriçimin e mjedisit ku kremtohet, nuk është i lidhur as me folklorin. Qëllimi i tij është të tërheqë vëmendjen e të gjithëve drejt ‘Dritës së Krishtit’ që ngjallet plot lavdi’ dhe shpërndan ‘errësirën e zemrës e të shpirtit’. Procesioni me qiri të ndezur na kujton shtegtimin e popullit të Zotit, të cilit nuk i prin më, si Izraelit në shkretëtirë, një re e ndritshme, por Krishti lavdiplotë. Ai shndrit çdo njeri që vjen në këtë botë. Drita e tij përhapet nga një besimtar tek tjetri.

Në një Kishë ku ndrisin qindra flakëza qirinjsh, ndezur në flakën e Qiririt të Pashkëve, nis kremtimi më i gjatë e më lirik i liturgjisë së krishterë. Ai i këndon “natës në të cilën Krishti, duke këputur zinxhirët e vdekjes, ngrihet përsëri fitimtar nga varri”. Është nata e hirit, “natë që bashkon qiellin me tokën, njeriun me Krijuesin e tij”. Figura të guximshme e poetike ndjekin njëra-tjetrën, deri sa formojnë një këngë të mrekullueshme, që shpreh gëzimin shpërthyes e shpresën e pamort të mbarë bijve të Hyjit.

Liturgjia e Fjalës

Nata e Pashkëve vijon me Liturgjinë e Fjalës së Zotit, në të cilën një vend të jashtzakonshëm zënë

leximet nga Besëlidhja e Vjetër. Kjo gjë nuk duhet të na çudisë. “Duhet të nisemi pikërisht nga Moisiu e nga të gjithë profetët” për të kuptuar se “u desh që Mesia t'i pësojë gjithë këto vuajtje e kështu të hynte në lumninë e vet” (Lk. 24, 26-27). Zgjedhja e leximeve përkon me traditën e krishterë të Lindjes e të Përendimit, duke ripëtrirë edhe traditën hebraike.

- Katër leximet e para na kujtojnë “Katër netët e traditës hebraike” (Targum Palestineze, shek. II para Krishtit).

Katër netët janë të shkruara në Librin e Kujtimeve.

- Nata e parë që ajo, në të cilën Zoti iu dëftua botës për ta krijuar: bota ishte e shkretë e tytë; errësira e mbulonte sipërfaqen e tokës (Gen 1, 2). Fjala e Zotit ishte dritë e ndriçonte...

- Nata e dytë ishte ajo kur Zoti iu duk Abrahamit, njëqind vjeç e Sarës, gruas së tij, nëntëdhjetë vjeç (Gen 17, 17), që të përmbushej ajo që thotë Shkrimi Shenjt: 'Thua Abrahami, njëqind vjeç, mund të lindë akoma, e Sara, nëntëdhjetë vjeç, mund të nxjerrë në dritë një djalë?... E Izaku ishte tridhjetë e shtatë vjeç kur që vënë mbi elter për t'u flijuar...

- Nata e tretë që kur Zoti u dëftua kundër egjiptianëve në mesin e natës (Dal 12, 24; Urt. 18): dora e tij mbyti djemtë e parë të egjiptianëve dhe e djathta e tij mbrojti të parëlindurit e Izraelit, që të përmbushej kështu fjala e Shkrimit Shenjt: Izraeli është djali im i parë” (Dal. 4, 22) E e quajti nata e tretë.

- Nata e katërt do të jetë kur të arrijë fundi i botës. Zgjedhja e hekurt do të copëtohet e breznitë e mbrapshta do të zhduken. E Moisiu do të dalë nga shkretëtira... është Nata e Pashkëve për emrin e Zotit: “natë e caktuar dhe e ruajtur për shpëtimin e të gjitha brezëve të Izraelit”.

Katër netë: ajo e krijimit të botës, e Flijimit nga ana e Abrahamit, e Daljes dhe e Ardhjes së Mesisë. Përsa u përket tre leximeve të tjera të Natës së Pashkëve, ata tingëllojnë në përkim me atmosferën e pagëzimit.

Fragmenti i shkëputur nga Letra drejtuar Romakëve (6,3b-11) na kujton pagëzimin, kalimin nga vdekja e mëkatit në jetën për Zotin.

E, së fundi, Ungjilli na çon pranë varrit të Zotit, që gratë e gjejnë të zbrazët në agim të ditës së parë të javës.

Aty marrin lajmin e parë të ngjalljes. I ndjekim tekstet me bindjen se 'kjo fjalë e Shkrimit Shenjt që kemi dëgjuar, përmbushet për ne!'.

Liturgjia e Pagëzimit

Mund të kremtohet në dy mënyra: - në mënyrën e parë, uji bekohet për pagëzimet që bëhen menjëherë ose gjatë kohës së Pashkëve; - në tjetrën, riti nuk parashikon pagëzime e megjithatë ujët bekohet e me të stërpiket bashkësia, e cila përsëritë premtimet e pagëzimit. Në të dy rastet Nata Pashkëve bëhet për gjithë të krishterët që marrin pjesë, si përvjetor i pagëzimit të tyre, pavarësisht se kur e kanë marrë sakramentin. Bekimi i ujit të pagëzimit na kujton çastet e mëdha të historisë së shëlbimit, në të cilat ujët luajti një rol të dorës së parë: - fillesën, kur Shpirti Shenjt ndikonte në të forcën që shenjtëron; - përmbytjen universale, në të cilën ujët simbolizonte vdekjen për mëkatin dhe lindjen e një jete të re; - kalimin e Detit të Kuq; - Pagëzimin e Jezusit - Krishtin në Kryq: nga krahbarori i tij i shporuar gurrojnë gjak e ujë; - së fundi, misionin e nxënësve që dërgohen për t'u predikuar Ungjillin të gjithë popujve dhe për të pagëzuar.

Pagëzimi është një rit i thjeshtë, por që të bën të marrësh pjesë në të gjitha mrekullitë e shpalosura nga Zoti në historinë e shëlbimit. Nga viti në vit besimtarët kanë rastin të përtrijnë, së bashku me vëllezërit e motrat e tyre në fe, besojmën e gurrës së Pagëzimit.

Liturgjia Eukaristike:

“Krishti u ngjall!” Brohoritja që jehon në terrin e natës së Pashkëve, arrin kulmin në kremtimin eukaristik. Sigurisht është Eukaristia e çdo të diele, e çdo dite, por këtë natë, kur kemi rijetuar historinë e shëlbimit, e ndjejmë më fort se kurrë se ajo është kënga e gjithësisë, lavdërimi pa fund i qiellit e i tokës.

Pra, në këtë Natë të Shenjtë të Ngjalljes së Jezu Krishtit, kremtojmë ngjarjen e madhe e vendimtare që ia ndryshoj rrjedhën historisë së njerëzimit: kremtojmë fitoren e Krishti mbi vdekje e këndeje më Krishtin e në Krishtin edhe ngadhënjimin e njerëzimit mbi të keqen e vdekjen.

Në këtë Natë të Shenjtë të Pashkëve “kumtojmë fenë tonë në Krishtin e kryqëzuar, të vdekur e të Ngjallur. Kumtojmë shpresën tonë në njerëzimin e shëlbuar e të bërë “bir” të Zotit në fuqinë dhe në dritën e Krishtit të Gjallë, të cilën sonte liturgjia e shenjtë e kumton dhe shpall. Pra kremtojmë dashurinë që na shpëtoj e që bëri të lindë në ne dashuria. T'i përshkojmë orët e mbramë të Jezusit, jo si një përkujtim thjesht të një riti fetar por të një afërsie të besimit e të liturgjisë pashkore në dashurinë Ngadhënjimtare të Zotit të Jetës. Krishti u Ngjall. Më të vërtetë u Ngjall, Aleluja!

PAPA FRANÇESKU
AUDIENCË E PËRGJITHSHME
Salla Pali VI - E mërkurë, më 28 shkurt 2024

Katekezë, nr. IX. Veset dhe virtytet.

Smira/zilia e kotësia

Të dashur vëllezër e motra, mirëdita!

Sot shqyrtojmë dy mëkate kapitale/të mëdha, që i gjejmë në listat e gjata të traditës shpirtërore: *smira/zilia dhe kotësia*.

Le të fillojmë me smirën/zilinë. Nëse lexojmë Shkrimin e Shenjtë (shih Zanafilla 4), ajo na shfaqet si njëri nga veset më të vjetra: urrejtja e Kainit ndaj Abelit shkaktohet kur ai kupton se flijimet e vëllait të tij janë të pëlqyeshme për Zotin. Kaini ishte i parëlinduri i Adamit dhe i Evës, kishte marrë pjesën më të madhe të trashëgimisë së të atit; megjithatë, mjafton që Abeli, vëllai i vogël, të ketë sukses në një sipërmarrje të vogël, që Kaini të zymtohet dhe të egërsohet. Fytyra e smirëziut/ziliqarit është gjithmonë e errësuar: i mban sytë poshtë, duket se po heton vazhdimisht token, por në të vërtetë nuk sheh asgjë, sepse mendja e tij është e mbështjellë nga mendime dashakeqëse. Smira/zilia, nëse nuk kontrollohet, çon në urrejtjen e të tjerëve. Abeli do të vritet nga duart e Kainit, i cili nuk mund ta duronte lumturinë e vëllait të vet.

Smira/zilia është një e keqe që është studiuar jo vetëm në mjedisin e krishterë: ajo ka tërhequr vëmendjen e filozofëve dhe të studiuesve të çdo

kulture. Në bazë të saj ka një marrëdhënie urrejtjeje dhe dashurie: duam të keqen e tjetrit, por fshehurazi duam të jemi si ai. Tjetra është epifania e asaj që do të donim të ishim dhe që në realitet nuk jemi. Fati i tij na duket si një padrejtësi: me siguri – mendojmë – ne do t'i kishim merituar shumë më tepër sukseset e tij ose fatin e tij të mirë!

Në rrënjë të këtij vesi është një ide e rreme për Zotin: nuk pranohet që Zoti të ketë “matematikën” e tij, të ndryshme nga ajo e jona. Për shembull, në shëmbëlltyrën e Jezusit për punëtorët e thirrur nga zotëria për të shkuar në vresht në kohë të ndryshme të ditës, ata që vijnë të parët besojnë se kanë të drejtë për një rrogë më të lartë, sesa ata që mbërrijnë të fundit; por zotëria u jep të gjithëve të njëjtën pagesë dhe thotë: “*A nuk kam të drejtë të bëj me pasurinë time si më pëlqen mua? Vallë a duhet të jesh smirëzi pse jam unë i mirë?*” (Mt 20, 15). Ne do të donim t'i impononim Zotit logjikën tonë egoiste, por logjika e Zotit është dashuria. Të mirat që Ai na jep janë bërë për t'u bashkëndarë. Kjo është arsyeja pse Shën Pali i nxit të krishterët: “*Doni njëri-tjetrit me dashuri vëllazërore! Prini njëri-tjetrit duke nderuar shokun më parë e më tepër*” (Rom 12, 10). Këtu është ilaçi kundër smirës/zilisë!

Dhe vijmë te vesi i dytë që po shqyrtojmë sot: *kotësia*. Ajo shkon krah për krah me demonin e smirës/zilisë dhe së bashku këto dy vese janë tipike

të një personi që aspirojnë të jetë qendra e botës, i lirë për të shfrytëzuar gjithçka dhe këdo, objekt i çdo lavdërimi dhe dashurie. Kotësia është një vetëvlerësim i fryrë dhe i pabazë. Personi që ka këtë ves ka një “unë” kaba: nuk ka empati dhe nuk e kupton se në botë ka njerëz të tjerë përveç tij. Marrëdhëniet e tij janë gjithmonë instrumentale, të karakterizuara nga shtypja e të tjerëve.

Personi i tij, sipërmarrjet e tij, sukseset e tij duhet t’u tregohen të gjithëve: është një lypës i përhershëm vëmendjeje. Dhe nëse ndonjëherë cilësitë e tij nuk njihen, atëherë ai zemërohet keqas. Të tjerët janë të padrejtë, nuk kuptojnë, nuk janë në lartësinë e duhur. Në shkrimet e tij Evagrius Pontico-ja përshkruan historinë e hidhur të një murgu të prekur nga kotësia. Ndodh që, pas sukseseve të para në jetën shpirtërore, ndien se tashmë ka arritur majat dhe shkon sa andej-këndej për të lypur lëvdata nga të gjithë. Por nuk e kupton se ai është vetëm në fillim të rrugëtimit të tij shpirtëror dhe se i ka ngritur kurth një tundim që së

shpejti do ta bëjë të rrëzohet.

Për ta shëruar personin që ka vesin e kotësisë, mësuesit shpirtërorë nuk japin shumë zgjidhje. Sepse në fund të fundit, e keqja e kotësisë e ka ilaçin në vetvete: lavdërimet që njeriu me këtë ves shpresonte t’i kornte në botë shpejt do t’i kthehen kundër. Dhe sa persona, të mashtruar nga një imazh i rremë për veten e tyre, ranë më pas në mëkate për të cilat shpejt do të turpëroheshin!

Udhëzimi më i bukur për të kapërcyer kotësinë mund të gjendet në dëshminë e Shën Palit. Apostullit i është dashur gjithmonë të përballet me një të metë që nuk ka mundur ta kapërcejë kurrë.

Tri herë i kërkoi Zotit që ta çlironte nga ai mundim, por në fund Jezusi iu përgjigj: *“Të mjafton hiri im, sepse fuqia përsoset në ligështi”*. Që nga ajo ditë Pali u lirua. Dhe përfundimi i tij duhet të jetë edhe i yni: *“Për këtë arsye me kënaqësi do të krenohem edhe më tepër me ligëshinë e mia që të banojë në mua fuqia e Krishtit”* (2 Kor 12, 9).

Katekezë nr. X. Veset dhe virtytet.

Mendjemadhësia/krenaria

Të dashur vëllezër e motra, mirëdita!

Në rrugëtimin tonë të katekezës mbi veset dhe virtytet, sot arrijmë te vesi i fundit: *mendjemadhësia*. Grekët e lashtë e përkufizonin atë me një fjalë që mund të përkthehet si “shkëlqim i tepruar”. Në fakt, mendjemadhësia është vetë-lartësim, mendje e madhe, kotësi. Termi shfaqet gjithashtu në atë seri vesesh që Jezusi rendit për të shpjeguar se e keqja vjen gjithmonë nga zemra e njeriut (shih Mk 7, 22). Personi mendjemadh është dikush që mendon se është shumë më tepër sesa është në të vërtetë; dikush që medoemos kërkon të njihet si më i madh sesa të tjerët, dëshiron gjithmonë t'i njihen meritat dhe i përbuz të tjerët, duke i konsideruar inferiorë.

Nga ky përshkrim i parë, shohim se si vesi i mendjemadhësisë është shumë afër atij të kotësisë, të cilin e kemi paraqitur herën tjetër. Megjithatë, nëse kotësia është një sëmundje e egos njerëzore, ajo është ende një sëmundje fëmijërore nëse krahasohet me kërkinë që bën mendjemadhësia. Duke analizuar marrëzitë e njeriut, murgjit e lashtësisë dalluan një rend të caktuar në sekuencën e të këqijave: fillohet nga mëkatet më trashamane, siç mund të jetë grykësia, për të arritur te përbindëshat më shqetësues. *Nga të gjitha veset, mendjemadhësia është mbretëresha e madhe*. Nuk është rastësi që, në Komedinë Hyjnore, Dante e vendos atë pikërisht në kornizën e parë të purgatorit: kushdo që i dorëzohet këtij vesi është larg Zotit dhe ndryshimi i kësaj të keqeje kërkon kohë dhe përpjekje, më shumë se çdo betejë tjetër për të cilën është thirrur i krishteri.

Në realitet, brenda kësaj të keqeje qëndron mëkati rrënjësor, pretendimi absurd për të qenë si Zoti. Mëkati i paraardhësve tanë, i treguar në librin e Zanafillës, është në të gjitha aspektet një mëkat mendjemadhësie. Tunduesi u thotë atyre: “*Kurdo të hani prej saj, sytë tuaj do të hapen e do të bëheni porsì Hyji*” (Zan 3, 5). Shkrimtarët e përshpirtërisë me hollësi i përshkruajnë pasojat e mendjemadhësisë në jetën e përditshme, duke ilustruar se si ajo i shkatërron marrëdhëniet njerëzore dhe duke nxjerrë në pah se si kjo e keqe helmon atë ndjenjë vëllazërie që duhet t'i bashkojë njerëzit.

Po paraqesim këtu listën e gjatë të simptomave, që zbulojnë nënshtrimin e një personi ndaj vesit të mendjemadhësisë. Është një e keqe me aspekt fizik të dukshëm: personi mendjemadh është “zverknugurtë” (Dal 32, 9), domethënë e ka qafën të

fortë, që nuk i përkulet lehtë. Është një njeri i prirur ndaj gjykimeve përçmuese: për krejt pak gjë jep dënime të parevokueshme ndaj të tjerëve, të cilët i duken të pazotë dhe të paafitë në mënyrë të pandreqshme. Në arrogancën e tij, harron se Jezusi në Ungjij na dha shumë pak parime morale, por në njërin prej tyre ai u tregua i papajtueshëm: mos gjyko kurrë. E kupton se ke të bësh me një person mendjemadh kur, duke i bërë një kritikë të vogël konstruktive, ose një vërejtje krejtësisht të padëmshme, ai reagon në mënyrë të ekzagjeruar, sikur dikush të kishte dëmtuar madhështinë e tij: zemërohet, bërtet, ndërpret marrëdhëniet me të tjerët duke u mbajtur turrinjtë atyre.

Nuk mund të bësh shumë me një person të sëmurë nga krenia/krenaria. Është e pamundur të flasësh me të, aq më pak ta korrigjosh atë, sepse në fund të fundit nuk është më i vetëdijshëm për një gjë të tillë. Me të duhet të kesh vetëm durim, sepse një ditë ndërtesa e tij do të shembet. Një fjalë e urtë italiane thotë: “*Mendjemadhësia shkon me kalë dhe kthehet në këmbë*”. Në Ungjij, Jezusi ka të bëjë me shumë njerëz mendjemëdhën timer dhe shpesh e zbuloi këtë ves edhe te njerëzit që e fshihnin shumë mirë. Pjetri tregon besnikërinë e tij ndaj provës: “*Po qe se edhe të gjithë do ta bjerrin besimin në ty, unë assesì nuk do ta bjerr besimin në ty!*” (Mt 26, 33). Shpejt do të bëjë përvojën e të qenit si të tjerët, edhe ai shumë i frikësuar përballë vdekjes që nuk e imagjinonte se mund të ishte aq e afërt. Dhe kështu Pjetri i dytë, ai që nuk e ngre më kokën, por që qan me lotë të hidhur, do të shërohet nga Jezusi dhe më në fund do të jetë i aftë të mbajë peshën e Kishës. Më përpara ai tregonte një mendjemadhësi që ishte më mirë që të mos e tundte si flamur; kurse tani është një nxënës besnik, i cili, siç thotë një shëmbëlltyrë, zotëria mund ta vendosë “*do ta vërë mbi të gjithë pasurinë e vet*” (Lk 12, 44).

Shpëtimi kalon përmes përvujtërisë, ilaçi i vërtetë për çdo akt mendjemadhësie. Në himnin *Magnificat*, Maria i këndon Zotit që me fuqinë e tij i hodhi poshtë qëllimet e krenarëve/të mendjemëdhën timer. Është e kotë të vjedhësh diçka nga Zoti, siç shpresojnë të bëjnë personat mendjemëdhën timer, sepse në fund të fundit Ai dëshiron të na japë gjithçka. Për këtë arsye Jakobi apostull, bashkësisë së tij të plagosur nga betejat e brendshme që burojnë nga mendjemadhësia, u shkruan kështu: “*Hyji u kundërshton krenarëve, kurse të përvujtëve u jep hirin*” (Jak 4, 6).

Prandaj, të dashur vëllezër dhe motra, ta shfrytëzojmë këtë Kreshmë për të luftuar kundër krenarisë sonë.

ME DARKËN E ZOTIT, DO TË NISIM PASHKËN!

Homelia e të Enjtës së Madhe, 2024 e Imzot Angelo Massafra O.f.m.

“Sot shkoi në vend kjo pjesë e Shkrimit shenjt” (Lk 4, 21): këto janë fjalët e fundit të Ungjillit të sapokënduar nga diakoni dhe që duhet të vazhdojnë të jehojnë në zemrat tona, në mënyrë që të na bëjnë gjithnjë e më të vetëdijshëm për një “sot” - të tashmen teologjike - të cilën Luka ungjilltar ia kujton bashkësisë së krishterë. Luka e përdor shpesh këtë mjet tregimtar në Ungjillin e tij: duke treguar një episod nga jeta e Mësuesit, ai dëshiron t'i bëjë njerëzit të kuptojnë se rëndësia shpëtimtare e atij mesazhi vazhdon në të tashmen për të gjithë ata që e dëgjojnë Lajmin e Mirë.

Kështu, shumë të dashur vëllezër e motra dhe ju meshtarë të kësaj arqidioqeze, edhe ne, duke dëgjuar Fjalën e Isaisë profet, shpallur në leximin e parë dhe të përditësuar nga Jezusi në Ungjill, shtyhem i që ta pyesim veten: si mund të aktualizohet ky kumtim për ne sot? A po përmbushet vërtet kjo Fjalë për ne këtu të mbledhur në asamblenë liturgjike?

Me këtë kremtim solemn mbyllet Koha e shenjtë e Kreshmës, gjatë të cilës, edhe një herë tjetër, falë Zotit, kemi bërë një ecje pastrimi dhe bashkëngjijtjeje më të madhe me Krishtin, i cili, veçanërisht në Ungjijtë e së Dielave, na është paraqitur si model dashurie të pakushtëzuar ndaj Atit i cili “aq fort e deshi botën sa që e dha të vetmin Birin e vet” (Gjn 3, 16).

Dhe me kremtimet që do të fillojnë sonte me Darkën e Zotit, do të nisim Pashkën, e cila nuk mund dhe nuk duhet të jetë një kremtim i një date të vendosur në kalendar, por Pashka jonë personale, e cila është bashkuar me atë të Krishtit. Si Krishti, ashtu edhe i krishteri: kjo është, në fund të fundit, Pashka.

Në këtë kremtim të Meshës, të ashtuquajtur të Krizmës, përfshihet e gjithë forca aktualizuese e misterit të Pashkës; dhe kjo vlen si për popullin e krishterë, ashtu edhe për klerin që sot kujton themelimin e Urdhrit të Shenjtë dhe të Eukaristisë, të cilat duhet t'i administrojnë me çdo besnikëri dhe pastërti. Vlen për meshtarët bërja të ngjashëm me Krishtin, dërguar nga Ati: Krishta të tjerë që vazhdojnë dhe aktualizojnë sot veprën e shpëtimit të nisur prej Tij. Vlen edhe për çdo të krishterë bërja pagëzimore sipas Krishtit, që na mundëson të jemi prania e tij e dukshme në botë.

Së bashku, kleri dhe populli i Hyjit, të dashur nga Jezusi dhe të çliruar “nga mëkatet tona me gjak të vet”, jemi bërë “Mbretëri, priftërinj për Hyjin, Atin e vet” (Zb 1, 5-6): kështu na e kujtoi Shën Gjoni në Librin e Zbulesës dhe kështu kënduam në fillim të kremtimit! Prandaj, edhe një herë, ndërsa e vendosim Krishtin Shëlbues në qendër të kremtimeve tona, si edhe të jetës sonë, dhe ndërsa e kujtojmë atë që Ai bëri për ne

përmes vdekjes dhe ngjalljes së vet, jemi të ftuar që të bëhemi të vetëdijshëm për dinjitetin e madh me të cilin ai na ka veshur me Sakramentet e Pagëzimit dhe të Urdhrit të Shenjtë.

Por në gender mbetet gjithmonë Ai: Shëlbuesi

Pas pak çastesh, pasi të kemi ripërtërirë premtimet meshtarake, hyrja në kishë e Vajrave që duhet të bekohen dhe të shugurohen do të shoqërohet me Himnin për Krishtin Shëlbues përmes të cilit do t'i kërkojmë që ta dëgjojë lutjen tonë, sepse elementi natyror i vajit, simbol i Shpirtit Shenjt që na dërgoi Ati, ende vepron dhe aktualizon në Kishë mrekullinë e Shëlbimit: lirin nga çdo e keqe, sidomos nga ajo e mëkatit dhe bërja sipas Jezusit e çdo të pagëzuari në larminë e karizmave dhe të mbarështimeve.

Si mund të mos mrekullohemi prej kaq shumë pasurie dhe dashurie! Krishti na ka shpëtuar; po NA KA SHPËTUAR! Ndoshta nuk e kuptojmë sa duhet: kemi nevojë që t'ia përsërisim shpesh vetes sonë një gjë të tillë. Ty, mua, vëlla dhe motër, Krishti na ka shpëtuar. Nga kjo vetëdije buron kënga e psalmistit, e cila na bëri të përsërisim “Do t'i këndoj gjithmonë dashurisë së Zotit” dhe të cilës do t'i bëjmë sërish jehonë me këngën e kungimit duke thënë: “Zotit ne do t'i këndojmë, do t'ilevdojmë emrin e Tij. Derisa do t'jemi gjallë do ta falënderojmë atë”.

Ta duam Zotin me gjithë zemër! Dashuria, vëllezër dhe motra, nuk është një ndjenjë: ndjenjat kalojnë ose ndryshojnë në varësi të gjendjeve tona shpirtërore, por dashuria mbetet gjithmonë, edhe kur përjetojmë vuajtjen dhe dhimbjen, që jeta na vë përpara në mënyrë të pashmangshme. Duhet të kujdesemi për dashurinë, ashtu siç bëjmë me një lule; duhet ta kërkojmë vazhdimisht si të dashuruarit në Këngën e Këngëve. Edhe një herë kori do të na ndihmojë me të kënduarit gjatë kungimit për të na lartësuar kah Zoti jashtëzakonisht të dashur dhe të kërkuar dhe do të na bëjë të përsërisim fjalët e psalmistit: “Si dreri shkon tek uji i gjallë, unë të kërkoj Ty me gjithë zemër”.

Vëllezër meshtarë, vëllezër dhe motra në Krishtin, të përgatitemi me të gjitha forcat tona për ta kremtuar Pashkën e Zotit me vetëdijen e bukur të shpëtimit nga dashuria e Hyjit, që na u shfaq në Birin e tij dhe me angazhimin e gëzueshëm për ta bërë çdo ditë tonën një përgjigje ndaj kësaj dashurie. Qoftë kjo Pashkë angazhimi serioz që marrim për ta përfaqësuar për së gjalli, në botën ku jetojmë dhe secili përta i takon, Krishtin, Shëlbuesin e vetëm.

“Atij i qoftë lavdia dhe fuqia në shekuj të shekujve. Amen”.

PËR TË JETUAR SIPAS MËSIMIT TË KRISHTIT, DUHET TË JEMI TË LIDHUR THELLËSISHT ME TË!

Predikimi i kohës së Kreshmës nga Mons. Angelo Massafra

Shkoder, me 11/03/2024

(Dita e parë)

Predikimi i Kohës së Kreshmës është një praktikë e lashtë e Kishës. Prej këtij predikimi arrijmë të kuptojmë njërën nga aspektet e shumta të jetës sonë të fesë dhe ta bëjmë atë të rritet nëpërmjet nxitjes. Po ashtu, kur është ipeshkvi ai që e bën këtë predikim, ky i fundit merr edhe një ton më solemn, sepse në të përmbushet *munus docendi* (detyra e mësimdhënies) tipike e ipeshkvit.

Normalisht, ky predikim duhet të bëhet një herë në javë, por unë kam zgjedhur ta përqendroj vetëm në dy ditë, pikërisht në mes të Kohës së Kreshmës, sepse kjo Kohë liturgjike është plot me ide të dobishme për meditim dhe kthimin tonë.

Këtë Kreshmë nuk do të devijojmë nga rrugëtimi që ka ndërmarrë Arqipeshkvia jonë: familja e krishterë. Nëntëditëshi në përgatitje për Krishtlindje ka pasur këtë temë dhe nisma të ndryshme zhvillohen në këtë drejtim. Megjithatë, tema që do të trajtoj në këto predikime do të marrë frymëzim nga Letra e dytë e Shën Palit Apostull drejtuar Korintianëve, ku na thuhet se jemi “*era e këndshme*” e Krishtit (krh. 2 Kor 2, 14).

Është një temë që na kujton njërën nga pesë shqisat e natyrës sonë njerëzore, atë të nuhatjes; është shumë e rëndësishme që të flasim për këtë gjë, sepse duhet të kuptojmë se krejt qenia jonë duhet të përfshihet në marrëdhënien tonë me Hyjin. Të mendojmë, për shembull, për përfshirjen e trupit gjatë kremtimeve tona: ndonjëherë jemi në këmbë, herë të tjera ulur ose të gjunjzuar... në varësi të veprimtimit liturgjik që po zhvillohet: krejt qenia jonë, shpirt, frymë dhe trup thirren të marrin pjesë në adhurimin hyjnor.

Zgjedha shqisën e nuhatjes, sepse, siç do ta shohim më vonë, sipas etërve është më e pastra nga të pesë shqisat. Natyrisht, kjo temë ka një ndikim shumë të rëndësishëm në jetën personale të çdo besimtari dhe, aq më tepër, në fushën e familjes ku dëshiron të jetojë sipas mësimt të Krishtit.

Dhe për të jetuar sipas mësimt të Krishtit, duhet të jemi të lidhur thellësisht me Të; kryesisht sepse është thelbësore t'i japim parësinë që

Ai meriton. Shpesh adhurimet tona ushqehen më shumë nga ndjenja e detyrës së krishterë, ose nga nevoja... ashtu si njerëzit në Ungjill që u dyndën tek Ai “*pse dëgjuan ç'bënte*” (Mk 3, 8); për ne disa herë, adhurimi ynë nuk lind nga vetëdija se Ai, Jezusi, është Absolut para të cilit çdo gjë tjetër humbet vlerën e vet.

Të mendojmë për pjesën ungjillore të lyrjes me parfum në Betani: «*Gjashtë ditë para Pashkëve Jezusi erdhi në Betani, ku jetonte Lazri, të cilin Jezusi e ngjalli prej së vdekuri. Aty ia bënë gati darkën. Marta u shërbente e njëri ndër ata, që ishin në tryezë me Jezusin, ishte Lazri. Atëherë Maria mori një libër parfum nardi të pastër e shumë të shtrenjtë, ia leu këmbët Jezusit dhe ia fshiu me flokët e vet. Shtëpia u mbush me erën e këndshme të parfumit. Atëherë, Judë Iskarioti - njëri prej nxënësve të tij, ai që kishte në mend ta tradhtonte - tha: “Pse nuk u shit ky parfum për treqind denarë e nuk iu nda skamnorëve?” Foli kështu, jo pse kishte fort kujdes për skamnorë, por pse ishte vjedhës e pasi ai e mbante qesen, vidhte çka vihej brenda. Atëherë Jezusi tha: “Lëre! Le ta bëjë këtë për ditën e varrimit tim! Skamnorët i keni gjithmonë me ju, kurse mua nuk do të më keni gjithmonë”» (Gjn 12, 1-8).*

Nëse e imagjinojmë atë skenë, pothuajse mund ta nuhasim erën e këndshme të parfumit, që përhapet në shtëpinë e Lazrit, të Martës dhe të Marisë kur u thye ena e alabastrit me erëra të mira nardi të pastër e të shtrenjtë (Mk 14, 3). Të lëmë mënjatë komentin e Gjonit ungjilltar, që e cilëson

Judën si hajdut dhe të kujtojmë përgjigjen e Mësuesit: “*Skamnorët i keni gjithmonë me ju, kurse mua nuk do të më keni gjithmonë*” (Gjn 12, 8).

Kjo përgjigje më bën përshtypje për shkak të thjeshtësisë çarmatosëse me të cilën Jezusi përsërit rëndësinë e nxënësit që “ta ketë Jezusin me vete”; por edhe sepse na thotë se Jezusi është absoluti nga i cili kurrë nuk duhet ta largojmë vëmendjen tonë. Si edhe, për ne të krishterët, kujdesi për të varfrit dhe më të vegjlit e gjen rrënjën dhe justifikimin e vet vetëm tek Ai.

Sa shpesh jemi “aktivistë” në emër të Krishtit, por pa Krishtin!!! Jo vetëm në veprat e bamirësisë, por shpesh dhe me dëshirë edhe në liturgjitë tona të vjen të pyetësh: “Po ku është Krishti?”. Nxitimi, sipërfaqësorja, plogështia apo teprija e elegancës së jashtme, por të gjitha këto pa Krishtin, (është një rrezik!).

Dhe a duam të flasim për kemin, i cili ka të bëjë edhe me reflektimin tonë për shqisën e nuhatjes? Ndersa ne kemosin Hyjin si “krejtësisht Tjetër”, ne e kemosin edhe si “Hyji-me-ne”

Por e vërteta është se Ai është Hyji-me-ne. E kemi soditur këtë të vërtetë në misterin e Krishtlindjes, duke kujtuar se “*Hyji është bërë si ne për të na bërë si Vetën e Vet*”. Kjo është një e vërtetë që duhet të jetë gjithmonë para syve tanë, sepse prej saj varet dinjiteti ynë. Nuk është rastësi që natën e Krishtlindjes shpallet leximi i Shën Luanit të Madh, teologut të Krishtlindjes: “*Njihe, o i krishterë, dinjitetin tënd!*”. Dhe do të shtoja gjithashtu: identitetin tonë.

Atëherë, mirëardhtë rasti i këtij Predikimi të Kohës së Kreshmës për të rikuperuar intimitetin tonë me Krishtin dhe për të ushqyer dinjitetin dhe identitetin tonë në Të.

Në disa kisha, (flas për Italine) praktika e Dyzet Orëve vazhdon ende sot: për tri ditë resht i Shenjtërueshmi Sakrament ekspozohet për adhurimin personal dhe bashkësior. Kjo praktikë ka lindur në Italinë qendrore gjatë Mesjetës së vonë, në vitin 1385, si një mbivendosje e festimeve të Triditëshit të Pashkës për të kujtuar 40 orët që shkojnë nga ora 15.00 e të Premtes së Madhe deri në orën 07.00 të mëngjesit të Pashkës, kur gratë shkojnë te varri dhe e gjejnë të zbrazët atë. Më pas, në vitin 1500, Shën Karl Borromeu e bëri atë në Milano në fillim të Kreshmës si një akt riparimi për teprimet e karnavaleve; ndoshta edhe sot e kësaj dite ruan, në kujtesën e katolikëve të njëfarë moshe, këtë vlerë riparimi. Por, duhet të pranojmë se referimi i 40 orëve të kaluara nga Jezusi në vdekjen trupore është ndoshta justifikimi më i vërtetë dhe më i devotshëm i kësaj praktike.

Tani, ju ftoj që të bëni bashkë me mua një udhëtim në të kaluarën: të shkojmë bashkë me gratë përpara varrit të zbrazët të Jezusit. Ato kanë me vete enë plot me erëra të mira (po flasim për të paktën tri enë), që i shtohen njëqind librave (32 kilogramëve), që Nikodemi kishte sjellë me vete (Gjn 19, 39). Qëllimi është nderimi i trupit të Atij që pas pak orësh nuk do ta thërrasin më “Mësues”, por “Zot”, Krisht, Mesi, domethënë “I lyeri i Zotit” (edhe këtu gjejmë referimin që i bëhet vajit erëmirë), që Hyji e ka lavdëruar.

Le të kthehemi pak ditë më përpara, te ngjarja e lyerjes me vaj në Betani për të cilën kemi folur më sipër: edhe një herë gjejmë adhurimin e trupit të Zotit.

Për të arritur te dhurata e Mirrës nga Mbretërit në Ungjillin e Mateut, gjithmonë duke iu referuar flisë së Birit të Hyjit për shëlbimin e botës. Mirra do të kishte shërbyer për njeriun e zbritur nga kryqi; por është edhe kemi që i ofrohet vetëm Hyjit.

Nga e gjithë kjo mund të arrijmë në një përfundim të parë: era e mirë ka lidhje me adhurimin e Birit të Hyjit; ky adhurim është nderimi më i rëndësishëm që mund t'i bëjmë Jezusit të njohur si Hyj i vërtetë, përveçse si Njeri i vërtetë.

Zot i vërtetë:

Hyjit i ofrohen erëra të mira... sidomos era e mirë e kemit. Ky ofrim ishte një funksion ekskluzivisht priftëror: me shumë mundësi, kur në momentin e vdekjes së Jezusit kultrina/perdja e Tempullit u nda përmjedis, prifti po ofronte erën e mirë të mbrëmjes, që në atë kohë bëhej në orën nëntë, domethënë në orën 15.00 (krh. Lk 23, 44-46).

Në Besëlidhjen e Vjetër shpesh flitet për erëra të mira. Herë përmenden me emra misterioz, herë të tjera shprehen me terma më të njohur. Për të gjithë vlen fjala: “*Me erëra të mira e me kem kënaqet zemra*” (Fu 27,9). Kënga e Këngëve kujton lojën e ndërsjellë të takimit dhe të kërkimit të ndërsjellë, të njohjes dhe të dashurisë mes të dashuruarve në një përzjerje erërash të trupit dhe të shpirtit.

Kjo ndodh sepse, sipas një komenti hebre mbi Shkrimin e shenjtë, nuhatja është e vetmja nga pesë shqisat që nuk mori pjesë në mëkatin fillestar dhe për këtë arsye ka fisnikërinë e saj në shërbim të shpirtit. Edhe kënaqësia e Mesisë që do të vijë “*do të jetë në frikën e Zotit*” (Is 11, 3).

Te libri i Daljes Zoti i kërkon Moisiut të ndërtojë një altar të ndryshëm nga të tjerët: altarin e erërave të mira: “*Punoje edhe lterin për djegien e kemit. Punoje prej drurit të akacies një kut të gjatë, një kut të gjerë, domethënë katror - të lartë dy kutë.*

Brirët e tij le të jenë një me të. Veshe me ar të kulluar goftë skarën e tij goftë edhe anët rreth e rreth dhe brirët e tij. Bëja përreth një brez ari dhe në brez punoja dy rrathë të artë për të dy anët e vëri në dy krahët që të kalohen nëpër ta shtagat për ta mbartur lterin. Kurse shtagat punoji prej drurit të akacies e praroji. Lterin vendoje para koltrinë që është e varur para Arkës së Dëshmisë, afër Pajtimores që ndryn Dëshminë, ku do të takohem me ty. Mbi të Aroni le ta djegë temjanin e erëndshëm në mëngjes. Le ta ndezë kur përgatit dritëzat; po edhe kur t'i ndezë ato në mbrëmje, le ta djegë kemin, që të jetë kemin i përhershëm para Zotit brez pas brezi ndër ju. Mos kushtoni në të as temjane të pashenjtëruara, as fli shkrumbimi, paraqitjeje, as njomjeje. Aroni le ta kryejë njëherë në vit ritin e shpërblimit në brirët e tij me gjak të flisë që kushtohet për mëkat; le ta kryejë një herë në vit ritin e shpërblimit për lter. Bëni kështu në breznitë e ardhshme. Ky lter, tejet i shenjtë, do të jetë i kushtuar Zotit” (Dal 30, 1-10).

Përveç flive për mëkat, falënderimin dhe dhuratat, Zoti dëshiron të ngulitë në zemrat e popullit të Tij rëndësinë e mbarështimit të ndërmjetësimit. Era e mirë e kemit që ngjitet lart flet për lutjet e shenjtërve që i pëlqejnë Hyjit dhe për nevojën për të bërë diçka aq të këndshme sa ç'është edhe era e mirë.

Njeri i vërtetë:

Por gjithashtu, nga pikëpamja njerëzore e personit të Jezusit, duhet të merret parasysh rëndësia e erës së mirë. Don Michele Giulio Masciarelli, filosof-teolog, shkruan: «Çdo njeri ka erën e vet të veçantë, një identitet nuhator, aq sa flitet për një “firmë kimike”, “pasaportë nuhatore”. Edhe pse, nga një këndvështrim i caktuar, është shqisa më primitive dhe më e papërpunuar, ajo që më shumë se të tjerat shpreh natyrën tonë shtazore, era është edhe më e rafinuara dhe më e sofistikuara, e vetmja që na lejon të depërtojmë në intimitetin e njerëzit, të dallojmë gjendjen e tyre shpirtërore, duke na hapur deri edhe dyert e intimitetit tonë».

Kënga e Këngëve përdor dy terma: *reach* e *shemen* (Kk 1, 3a-b). Termi “*shemen*” lidhet, në nivel tingullor dhe semantik, me termin “*shem*” dhe përfaqëson identitetin e personit. I dashuri personifikohet me erën e mirë dhe në erën e mirë jep krejt veten e vet. Identiteti i të dashurit vendoset në zemrën e të dashurës. Në lidhje me këtë, le të mendojmë edhe për skenën e famshme në Ungjillin e Lukës, ku mëkatarja thyen një enë me parfum me të cilin spërkat Jezusin: “*Një farise e grishi Jezusin*

*për bukë. Ai hyri në shtëpinë e fariseut dhe u ul në tryezë. Kur, ja, hyri menjëherë një grua që ishte mëkatore e njohur në qytet. Ajo, kur mori vesh se Jezusi gjendej në tryezë, në shtëpinë e fariseut, mori një enë alabastri me parfum, zuri vend pas tij, te këmbët e tij dhe, duke qarë, filloi t'ia lajë këmbët me lot, t'ia fshijë me flokë, t'ia puthë e t'ia lyejë me parfum” (Lk 7, 36-38). Kuptimi simbolik i gjestit është se gruaja e ofroi *shem*-in e vet nëpërmjet dhuratës së *shemen*-it. Me një fjalë ajo derdhi veten e vet.*

Termi i dytë është *reach*, i cili ka të njëjtat bashkëtingëllore si *ruach*, domethënë Fryma e Hyjit, Shpirti që në fillim, në krijimin e botës, sipas Librit të Zanafillës, rrinte pezull mbi ujëra. Era e mirë ka të bëjë me frymën, me frymëmarrjen, si fizikisht ashtu edhe në kuptimin e figurshëm. Në këtë rast, tregon frymën e Shpirtit që jep jetë. Kënga e dashurisë kalon përmes parfumit dhe shfaq fuqinë e jetës, që rrënjësohet drejtpërdrejt në Hyjin. Si e tillë, ajo mund ta sfidojë vdekjen dhe t'i çojë të dashëruarit, bashkë me njerëzimin e tyre, përtej vdekjes (krh. Kk 8, 6). Me fjalë të tjera, mund të themi se era emirë zbulon diçka të personit, si të personit njerëzor, ashtu edhe të tre personave hyjnorë.

Po e mbyll takimin tonë të parë duke e përmbledhur në këtë fjali: Hyjit i përket adhurimi ynë me ofrimin e erës së mirë, veçanërisht atë të lutjes, të lavdërimit, të lartësimit të shpirtit tonë, duke njohur përparësinë absolute që Ai ka në jetën tonë.

Nesër do të flasim për erën e mirë të Krishtit, por sot po ju lë me këtë pyetje: edhe Hyji (Jezusi) ka erën e vet të veçantë, që e përcakton në identitetin e tij dhe me të cilën ai na mbush me veten e tij për të na bërë që të kemi të njëjtën erë si ai; a duam të kemi një lidhje të fortë me Hyjin (Jezusin) duke e adhuruar atë? Jo vetëm adhurimin që bëjmë në Kishë, por edhe atë të jetës sonë të drejtuar

gjithmonë kah Ai.

Zoti na ndihmofte për te qene era e mire!
Faleminderit.

Dita e dytë më 12/03/2024

Tema që po thellojmë në këtë predikim të Kohës së Kreshmës është ajo e Letrës së dytë të Shën Palit drejtuar Korintianëve në kapitullin 2, rreshtat 14-16: *“Por, faleminderit Hyjit, i cili na nderon përherë me fitore në sajë të Krishtit dhe përmes nesh shpërndan në çdo vend erën e këndshme të dijes së vet. E njëmend, ne jemi për Hyjin era e këndshme e Krishtit, për ata që shëlbohen e për ata që dënohen, për njërën palë era e vdekjes që shpie në vdekje e për palën tjetër era e jetës që shpie në jetë”* (2 Kor 2, 14-16).

Është e qartë se kjo pjesë na flet sidomos për dëshminë që ne si të krishterë kërkohet të japim; ose, sipas fjalëve të Shën Pjetrit, *“Jini gjithmonë të gatshëm t'i jepni arsyen e shpresës që është në ju”* (1 Pjt 3, 15).

Pali apostull e shkruan këtë letër në mes të udhëtimit të tij të tretë misionar, i rrethuar nga shumë vështirësi për veprën e Hyjit dhe nga shumë shqetësime për gjendjen e Kishave që ai themeloi. Disa raste disiplinore zënë mendjen e tij, ndërsa pohon *“nuk munda të kem qetësinë në shpirt”* (rr. 13) derisa takon Titin nga i cili merr lajme të mira.

Në rreshtin 14 Pali, siç bën shpesh, e ndërpret rrëfimin për ta lavdëruar Hyjin duke kujtuar se Ai kishte arritur një fitore në Korint dhe reflekton mbi përhapjen e Ungjillit në përgjithësi. *“Por, faleminderit Hyjit, i cili na nderon përherë me fitore në sajë të Krishtit”* (rr. 14a).

Cilit triumf po i referohet Pali? Atë të mbarështimit të tij? Atë të Zotit? Atë të Kishës? Apo atë që për fe mund të bëhet një triumf? Pali i përfshin të gjithë në triumf me atë *“na nderon/na bën të marrim pjesë”*. Pavarësisht gjithçkaje, pavarësisht nesh, pavarësisht armikut dhe kundërshtive, pavarësisht mëkateve dhe kundërdëshmive të besimtarëve.

Në veçanti, Pali i referohet përhapjes së Ungjillit gjatë mbarështimit të tij dhe në përgjithësi përhapjes së fesë. Triumfi ka të bëjë me krejt Kishën, në fakt dikush e ka cilësuar si *“Kisha Triumfuese”*. Kjo është një Kishë triumfuese, fitimtare, që ka fituar tashmë. Kjo lloj deklarate është një arritje e fesë, sepse, nëse shikoni me kujdes, nuk do të dukej kështu, sepse ne shohim edhe shumë aspekte negative në Kishë.

Kisha nuk triumfon nga natyra e saj, por merr

pjesë në triumfin e Krishtit, sepse është Krishti që fiton! Kjo e vërtetë është e rëndësishme dhe duhet ta theksojmë me forcë. Për ta kuptuar më mirë, duhet të dimë zakonet e lashtë të mbretit që kthehej fitimtar nga një betejë duke parakaluar në një vargan madhështor; në fitoren e mbretit ishte edhe fitorja e nënshtetasve të tij dhe në këtë fitore merrnin pjesë të gjithë ata që merrnin pjesë në varganin madhështor. Pra, është sikur Pali të parakalonte në *“triumfin”* e Krishtit, duke përhapur njohjen e Krishtit si erën e mirë, erën e këndshme të përhapur nga kemtarët që shoqëronin varganin madhështor.

Hyji, vazhdon Shën Pali, *“përmes nesh shpërndan në çdo vend erën e këndshme të dijes së vet. E njëmend, ne jemi për Hyjin era e këndshme e Krishtit”*. I krishteri është ai që jeton me erën e mirë të të Dashurit të tij, deri në atë pikë sa lyhet ai vetë me këtë erë, dhe duke e mbajtur, e përhap atë. Era e mirë është Krishti, por Hyji e përhap këtë erë të mirë kudo nëpërmjet besimtarëve.

Të bëjmë disa paralele me disa fjalë të Jezusit në Ungjij: *“Ju jeni kripa e tokës. Po qe se kripa prishet, me çka mund të kripet? S'vlen më për asgjë, përveçse të hidhet jashtë e ta shkelin njerëzit. Ju jeni drita e botës. Nuk mund të fshihet qyteti i ngritur në majë të malit. As nuk ndizet dritëza për ta vënë nën magje, por për ta vënë mbi pishtar për t'u bërë dritë të gjithëve në shtëpi. Ashtu të shndrisë edhe drita juaj para njerëzve, që t'i shohin veprat tuaja të mira e ta lëvdojnë Atin tuaj që është në qiell.”* (Mt 5, 13-14). Por te Gjoni thotë: *“Unë jam drita e botës. Kush vjen pas meje, nuk do të ecë në errësirë, por do ta ketë dritën e jetës”* (Gjn 8, 12).

Atëherë, identifikimi me natyrën dhe misionin e Krishtit është i dukshëm: angazhimi i besimtarit nuk konsiston në *“bërjen e dritës”*, por në *“të qenit dritë”*. I njëjti arsyetim vlen edhe për erën e mirë: Krishti është flija e një ere të këndshme që i pëlqen Atit; ne besimtarët jemi *“për Hyjin era e mirë e Krishtit”* (2 Kor 2, 15).

Nëse duam një shembull se si kjo është e mundur, kemi dëshminë e Martirëve tanë të Lumë. Çfarë ndodhi me ta? Ata u vranë nga një regjim ateist! Por ata ishin të vetëdijshëm se ishin brenda varganit madhështor të Krishtit Mbret, njësoj si kemtarët në varganin madhështor të mbretërve që kthehen fitimtarë nga betejat. Te Martirët tanë ka fituar Krishti; prandaj vdiqën duke thirrur *“Rroftë Krishti Mbret”*: sa vetëdije e bukur!!!

Kjo do të thotë - dhe nxjerrim një përfundim të parë - se feja e krishterë nuk mund të praktikohet nëse fillimisht nuk besohet. Çfarë dua të them?

Nëse ndalemi vetëm duke parë kufizimet tona, nuk po marrim pjesë në varganin madhështor të Krishtit dhe për këtë arsye nuk po përhapim erën e mirë të Krishtit në botë. Për të marrë pjesë në fitoren e Krishtit, së pari duhet të besojmë se Ai ka fituar tashmë. *(është Shpetimtari yne!)*

Kur, për shembull, luftojmë për të kapërcyer disa nga të metat tona, për t'u kthyer në fe (ky është kuptimi i Kohës së Kreshmës!), së pari duhet të besojmë se Krishti ka fituar dhe se ne vetëm marrim pjesë në fitoren e tij: nuk jemi ne që i kapërcejmë kufizimet tona, por Ai ka fituar në ne, pavarësisht dobësive tona: prandaj, të shohim më shumë pozitiven, sepse duke e përqendruar vëmendjen tonë vetëm te negativja, nuk do të dalim kurrë fitimtarë me Krishtin.

Por pse është kaq e rëndësishme ideja e erës së mirë? Për ta kuptuar këtë duhet t'i drejtohem përvojës njerëzore. Lindorët i jepnin shumë rëndësi parfumeve dhe erërave të mira (krh. Ester 2, 12). Flitet për njërin nga pesë shqisat e qenies njerëzore: nuhatjes. Është një shqisë që mundëson perceptimin e substancave kimike të avullueshme, domethënë të shpërndara në ajër, nëpërmjet receptorëve të specializuar ndijorë. Pra, realiteti që na rrethon perceptohet edhe përmes aromave.

Çdo gjë që nuk mund “të shihet”, “të preket”, “të dëgjohet” dhe “të shijohet” është fushë e

nuhatjes. Në mbretërinë e kafshëve kjo shqisë është shumë e zhvilluar dhe shumë e përdorur. Në shumë raste është një çështje për jetë a vdekje. Në përgjithësi, mund të themi se në thelb ndikon në disa sfera: të ushqyerit dhe riprodhimin.

Të ushqyerit:

Ashtu si disa aroma hapin oreksin, ashtu edhe “*era e këndshme të dijes së tij*” i shtyn njerëzit që të kërkojnë bukën e ardhur nga qielli dhe të ushqehen me manën e siguruar nga Hyji. Nëpërmjet nesh Zoti hap oreksin për realitete shpirtërore: te Luka 14, 15 lexojmë: «*Një njeri prej të grishurve në tryezë, kur i dëgjon këto fjalë, tha: “Lum ai që do të marrë pjesë në gostinë e Mbretërisë së Hyjit!”*».

Por nëpërmjet nesh Zoti nxit edhe kërkimin e përjetësisë (e amshimit); Jezusi në Ungjillin e Gjonit 6, 51 thotë: “*Unë jam buka e gjallë që zbriti para qiellit: nëse ndokush ka këtë bukë, do të jetojë për amshim. Dhe buka që unë do ta jap është trupi im - për jetën e botës*”.

Era e luleve është për shkak të pranisë së të ashtuquajturave vajra esenciale në petale. Nga lulet e disa bimëve nxirren esencat që më pas përdoren si parfume. Zakonisht këto aroma prodhohen për të tërhequr insektet polenizuese. Era e mirë/parfumi që ne jemi të interesuar të përhapim është personaliteti i Krishtit.

Riprodhimi:

Po marrim Këngën e Këngëve: *“Dashuria jote është më e mirë se vera me erën e këndshme të erërave të tua të mira! Ti vetë je më e mira erë, ja përse vajzuket të duan!”* (Kk 1, 3). Të mos shkandullohemi nga shprehjet e sensualitetit ekstrem në këtë libër biblik ku shpesh përmenden dashurinë martesore: përvoja njerëzore ndonjëherë është shumë më shprehëse, sesa një mijë stërhollime teologjike! Por të paralelizojmë përvojën njerëzore të shprehur nga Kënga e Këngëve me reflektimin teologjik.

Dëshmia e besimtarit është *“Thashë: Do t'i ngjitem palmës në majë, do t'i këpus frutat e saj! Parzmat e tua vile rrushi, era e gojës si era e mollës”* (siç lexojmë në kapitujt 7, 9). Ashtu si era e mirë, dëshmia e besimtarëve ndonjëherë nuk bën “zhurmë”, nuk “shihet” në mënyrë spektakolare, por përhap dhe deshmon konkretisht “erën e mirë” të Hyjit. (Nena Tereza thoshte se bën më shumë zhurmë një pemë që rrëzohet se një mijë pemë që rriten! Ne të jemi si këta një mijë pemë që rriten!)

Dhe Shën Pali sërish në Letrën drejtuar Efesianëve thotë: *«Përngjajini Hyjit porsì bij të dashur dhe jetoni në dashuri, sikurse Krishti na deshi ne dhe për ne ia flijoj vetveten Hyjit porsì kusht e fli “që jep erë të mirë”»* (Ef 5, 1-2).

Era e Krishtit, përveçse është e shpërndarë, na dallon dhe, në të njëjtën kohë, na bashkon në lidhjen e dashurisë. Ashtu siç e duam Zotin, jemi të tërhequr edhe nga ata që erën e Krishtit e kanë bërë një flamur: veprat e shenjtërve lëshojnë një erë të këndshme.

Të mendojmë për shembullin e Shën Injacit të Lojolës, i cili, i sëmure në shtrat pas betejës, kishte në duar vetëm një Bibël dhe jetën e shenjtërve për të kaluar kohën; kur lexonte bëmat e shenjtërve ndizej deri në atë pikë sa donte t'i imitonte... dhe ne e dimë se çfarë shenjtë i madh u bë edhe ai.

Por kemi rreshtin 16, po aq të rëndësishëm: *“për ata që shëlbohen e për ata që dënohen, për njërën palë era e vdekjes që shpie në vdekje e për palën tjetër era e jetës që shpie në jetë”*. Fakti që jemi “erë e mirë” vlen për të gjithë, edhe për ata që e refuzojnë dëshminë tonë.

Shumë shkurajohen sepse do të donin që të gjithë ata që bien në kontakt me jetën e tyre të magjepseshin nga era e mirë. Por s'është gjithmonë kështu. Pali përshkruan një tablo realiste, që parashikon dështimin e veprimit misionar dhe efektet e dëmshme të dëshmisë së keqe.

Në vend të kësaj, njohja e pamjaftueshmërisë sonë personale është mënyra më e mirë për ta lartësuar Zotin.

Po te 2 Kor 3 Shën Pali do të thotë: *“Jo, sikur të ishim vetë prej vetvetes të zotët të mendojmë gjë, por zotësia jonë e ka burimin në Hyjin. Ai na bëri të aftë të jemi mbarështues të Besëlidhjes së re, jo të shkronjës, por të Shpirtit; sepse shkronja vret e Shpirti jep jetën”* (3, 5-6).

Era e mirë e përvujtësisë ngjitet te Hyji më shpejt, sesa çdo gjë tjetër.

Perfundoj:

Sot po shohim një rritje të shpejtë të Kishës në shumë vende, përveç Evropës. Dëshira jonë është që Hyji të vazhdojë t'i përdorë besimtarët, me qëllim që populli i Tij të vazhdojë të shumohet. Por nuk jemi aq të interesuar për numrat, sesa për cilësinë! Në këtë rritje globale njohim dorën e djathtë jashtëzakonisht të fuqishme sovraane të Hyjit dhe fuqinë e veprimit të Shpirtit Shenjt, pavarësisht mjerimeve tona.

Hyji e ka thirrur popullin e vet që të jetë mjeti i bekimit të kombeve, Pali apostull në letrën drejtuar Efesianëve flet shtatë herë se si të krishterët duhet të ecin në rrugët e Zotit duke ndjekur shembullin e përvujtërisë që na la Jezu Krishti.

Si Krishti, erën e mirë të të cilit mbajmë, ashtu edhe ne duhet t'i kemi këto karakteristika nëse duam të ungjillëzojmë me inteligjencën shpirtërore që na mbron nga idhujtaria:

1. Refuzimi i idhujtarisë për pushtet (Ef 5, 15 *“Vëreni me kujdes si jetoni: jo si njerëz të marrë, porsì njerëz të urtë”*).

2. Ecja në integritet dhe refuzimi i idhujtarisë së suksesit (Ef 5, 8.10 *“Po, dikur ishit errësirë, por tani jeni dritë në Zotërinë. Jetoni porsì bij të dritës. Fryti i dritës është: mirësia, drejtësia, e vërteta - vendosni të bëni çka i pëlqen Hyjit!”*).

3. Ecja në thjeshtësi dhe refuzimi i idhujtarisë së lakmisë (Ef 5, 5 *“Sepse dijeni mirë këtë: asnjë fëlligështar, asnjë kurvar, asnjë lakmues pasurie - që është idhujtar - nuk ka pjesë në Mbretërinë e Krishtit e të Hyjit”*).

4. Më lejoni t'ju nxis që të marrim më seriozisht ecjen sinodale, për të cilën Papa Françesku na fton gjithmonë: “tri fjalë: Bashkim - pjesëmarrje + bashkëpërgjegjësi dhe mision”

Në përfundim të këtyre dy takimeve, uroj vetës dhe juve që të rritemi gjithnjë e më shumë në adhurimin e Zemrës së Krishtit për të mbetur lidhur me Të deri në atë pikë sa ta nuhasmi gjithmonë e kudo Atë, duke përhapur erën e mirë të Krishtit.

Atij i qoftë nderi dhe lavdia në shekuj të shekujve. Amen.

TË THIRRUR PËR TË MBJELLË SHPRESË E PËR TË NDËRTUAR PAQEN

*Mesazhi i Atit të Shenjtë Françeskut për ditën e 61-të botërore të lutjes për thirrjet
Romë, Shën Gjoni në Lateran, 21 prill 2024.*

Të dashur vëllezër e motra!

Dita Botërore e Lutjes për Thirrjet na fton çdo vit të marrim parasysh dhuratën e vyer të thirrjes që Zoti i drejton secilit prej nesh, populli i tij besnik në ecje, që të mund të marrim pjesë në planin e tij të dashurisë dhe të mishërojmë bukurinë e Ungjillit në gjendjet e ndryshme të jetës. Dëgjimi i thirrjes hyjnore, larg të qenit një detyrë e imponuar nga jashtë, ndoshta në emër të një ideali fetar, është në të vërtetë mënyra më e sigurt që kemi për të ushqyer dëshirën për lumturi që e bartim brenda nesh: jeta jonë realizohet dhe përmbushet kur zbulojmë se kush jemi, cilat janë cilësitë tona, në cilën fushë mund t'i bëjmë të frytshme, cilën rrugë mund të ndjekim për t'u bërë shenjë dhe instrument dashurie, mirëpritjeje, bukurie dhe paqeje, në kontekstet ku jetojmë.

Kështu, kjo Ditë është gjithmonë një mundësi e bukur për të kujtuar me mirënjohje përpara Zotit angazhimin besnik, të përditshëm dhe shpesh të fshehur, të atyre që kanë përqaftuar një thirrje që përfshin gjithë jetën e tyre. Mendoj për nënat dhe baballarët që nuk shikojnë para së gjithash vetveten

dhe nuk ndjekin rrymën e një stili sipërfaqësor, por ekzistencën e tyre e bazojnë në kujdesin e marrëdhënieve, me dashuri e falasshmëri, duke u hapur ndaj dhuratës së jetës dhe duke u vënë në shërbim të fëmijëve e të rritjes së tyre. Mendoj për ata që e kryejnë punën e tyre me përkushtim dhe frymë bashkëpunimi; për ata që janë të angazhuar, në fusha dhe mënyra të ndryshme, për të ndërtuar një botë më të drejtë, një ekonomi me më shumë solidaritet, një politikë më të drejtë, një shoqëri më humane: për të gjithë burrat dhe gratë vullnetmirë që s'kursehen për të mirën e përbashkët. Mendoj për personat e kushtuar, të cilët ia ofrojnë ekzistencën e tyre Zotit në heshtjen e lutjes si dhe në veprimin apostolik, ndonjëherë në vijë të parë dhe pa kursyer energji, duke çuar përpara në mënyrë krijuese karizmën e tyre dhe duke e vënë atë në dispozicion të atyre që takojnë. Mendoj për ata që e kanë pranuar thirrjen për në meshtarinë e urdhëruar dhe i përkushtohen shpalljes së Ungjillit dhe thyejnë jetën e tyre, së bashku me Bukën eukaristike, për vëllezërit, duke mbjellë shpresë dhe duke ua treguar të gjithëve bukurinë e Mbretërisë së Hyjit.

Të rinjve, veçanërisht atyre që ndihen të largët ose ushqejnë mosbesim ndaj Kishës, dëshiroj t'u them: lejoni të magjepseni nga Jezusi, drejtojeni pyetjet tuaja të rëndësishme, përmes faqeve të Ungjillit, lejoni të shqetësoheni nga prania e tij e cila na vë gjithmonë, në mënyrë të dobishme, në krizë. Ai e respekton lirinë tonë më shumë se kushdo tjetër, nuk imponohet por propozohet: bëjini hapësirë dhe do të gjeni lumturinë tuaj duke e ndjekur atë dhe, nëse do t'jua kërkojë, duke iu dhuruar plotësisht Atij.

Një popull në ecje

Polifonia e karizmave dhe thirrjeve, të cilat Bashkësia e krishterë i njeh dhe i shoqëron, na ndihmon që ta kuptojmë plotësisht identitetin tonë si të krishterë: si popull i Hyjit në ecje rrugëve të botës, të gjallëruar nga Shpirti Shenjt dhe të vendosur si gurë të gjallë në Trupin e Krishtit, secili prej nesh zbulon të jetë anëtar i një familjeje të madhe, bir/jë e Atit dhe vëllezër e motra me të tjerët. Ne nuk jemi ishuj të mbyllur në vetvete, por jemi pjesë e së tërës. Prandaj, Dita Botërore e Lutjes për Thirrjet mban vulën e sinodalitetit: ka shumë karizma dhe ne jemi të thirrur ta dëgjojmë njëri-tjetrin dhe të ecim së bashku për t'i zbuluar ato e për të dalluar se në çka Shpirti na thërret për të mirën e të gjithëve.

Në momentin e sotëm historik, pastaj, ecja e përbashkët na çon drejt Vitit Jubilar 2025. Ecim si *shtegtarë të shpresës* drejt Vitit të Shenjtë, që në rizbulimin e thirrjes sonë dhe duke ndërlidhur dhuntitë e ndryshme të Shpirtit, të mund të jemi në botë bartës e dëshmitarë të ëndrrës së Jezusit: të formojmë një familje të vetme, të bashkuar në dashurinë e Hyjit dhe e rrokur në lidhjen e dashurisë, të bashkëndarjes e të vëllazërisë.

Kjo Ditë i kushtohet veçanërisht lutjes për të kërkuar nga Ati dhuratën e thirrjeve të shenjta për ndërtimin e Mbretërisë së tij: “Luteni të zotin e të korrave të çojë punëtorë në të korrat e veta!” (Lk 10,2). Dhe lutja – e dimë – përbëhet më shumë nga dëgjimi sesa nga fjalët e drejtuara Hyjit. Zoti i flet zemrës sonë dhe dëshiron ta gjejë atë të hapur, të singertë e bujare. Fjala e tij është bërë mish në Jezu Krishtin, i cili na zbulon dhe na komunikon të gjithë vullnetin e Atit. Në këtë vit 2024, kushtuar pikërisht lutjes në përgatitje të Jubileut, jemi të thirrur që të rizbulojmë dhuratën e paçmuar të mundësisë për të dialoguar me Zotin, zemër me zemër, duke u bërë kështu shtegtarët e shpresës, sepse «lutja është forca e parë e shpresës. Ti lutesh dhe shpresa rritet, shkon përpara. Unë do të thoja se lutja hap derën e shpresës. Shpresa është, por me lutjen time unë ia

hap derën» (Katekezë, 20 maj 2020).

Shtegtarë të shpresës dhe ndërtues të paqes

Por, çfarë do të thotë të jesh *shtegtar*? Kush ndërmerr një shtegtim, përpiket para së gjithash që ta ketë *pikësynimin* të qartë dhe gjithmonë e mban atë në zemrën dhe mendjen e vet. Mirëpo, në të njëjtën kohë, për ta arritur këtë cak, është e nevojshme të përqendrohemi në *hapin e tanishëm*, përballimi me të cilit na kërkon që të jemi të lehtë, të zhveshur nga peshat e panevojshme, të mbajmë me vete gjërat thelbësore e të luftojmë çdo ditë, në mënyrë që lodhja, frika, pasiguria dhe errësitat të mos e bllokojnë rrugën e ndërmarrë. Kështu, të jesh shtegtar do të thotë të rinisesh çdo ditë, të *rifillosh kurdoherë*, të rigjesh entuziazmin dhe forcën për të përshkuar etapat e ndryshme të rrugëtimit të cilat, pavarësisht mundimeve dhe vështirësive, hapin gjithmonë horizonte të reja para nesh dhe panorama të panjohura.

Kuptimi i shtegtimin të krishterë është pikërisht ky: ne jemi të vendosur në ecje në zbulim të dashurisë së Hyjit dhe, njëkohësisht, në zbulim të vetvetes, përmes një udhëtimi të brendshëm, por gjithmonë të stimuluar nga shumëllojshmëria e marrëdhënieve. Pra, *jemi shtegtarë sepse jemi të thirrur*: të thirrur të duam Hyjin dhe të duam njëri-tjetrin. Kështu, ecja jonë në këtë tokë nuk është kurrë një mundim pa qëllim ose një bredhje pa qëllim; përkundrazi, çdo ditë, duke iu përgjigjur thirrjes sonë, ne përpiqemi të hedhim hapat e mundshëm drejt një bote të re, ku jetohet në paqe, në drejtësi e në dashuri. Jemi shtegtarë të shpresës sepse priremi drejt një të ardhmeje më të mirë dhe angazhohemi për ta ndërtuar atë gjatë rrugëtimit.

Ky është, në fund të fundit, qëllimi i çdo thirrjeje: të bëhemi burra dhe gra të shpresës. Si individë dhe si bashkësi, në larminë e karizmave dhe shërbesave, të gjithë jemi të thirrur që t'i “japim trup e zemër” shpresës së Ungjillit në një botë të shënuar nga sfida epokale: përparimi kërcënues i një lufte të tretë botërore pjesë-pjesë; turmat e migrantëve që largohen nga dheu i tyre në kërkim të një të ardhmeje më të mirë; shtimi i vazhdueshëm i të varfërve; rreziku i komprometimit të shëndetit të planetit tonë në mënyrë të pakthyeshme. Dhe gjithë kësaj i shtohen edhe vështirësitë që hasim çdo ditë e që nganjëherë rrezikojnë të na hedhin në dorë të dorëzimit apo të disfatizmit.

Në kohën tonë, kësisoj, është vendimtare që ne të krishterët të kultivojmë një shikim plot shpresë, që të mund të punojmë me fryt, duke iu përgjigjur thirrjes që na është besuar, në shërbim të Mbretërisë së Hyjit, Mbretërisë së dashurisë, drejtësisë dhe

paqes. Kjo shpresë – na siguron shën Pali – «nuk zhgënjën» (*Rom 5,5*), sepse bëhet fjalë për premtimin që Zoti Jezus na ka bërë për të qëndruar gjithmonë me ne dhe për të na përfshirë në veprën e shëlbimit që Ai dëshiron të kryejë në zemrën e çdo njeriu dhe në “zemrën” e krijimit. Një shpresë e tillë e gjen forcën e saj shtytëse në Ngjalljen e Krishtit, e cila «përmban një forcë jete që e ka përshkuar botën. Aty ku duket se gjithçka ka vdekur, filizat e ringjalljes shfaqen sërish nga çdo anë. Është një forcë që s'e ka shoqen. Është e vërtetë që shpeshherë duket se Hyji nuk ekziston: shohim padrejtësi, ligësi, indiferencë dhe mizori që nuk pakësohen. Megjithatë, është po aq e sigurt se në mes të errësirës fillon të çelë gjithmonë diçka e re, e cila herët a vonë jep fryt» (Nxiti. apostolike *Evangelii gaudium*, 276). Përsëri Pali apostull thotë se ne «kemi qenë shëlbuar» «në shpresë» (*Rom 8,24*). Shëlbimi i realizuar në Pashkë dhuron shpresë, një shpresë të sigurt, të besueshme, me të cilën mund t'i përballojmë sfidat e së tashmes.

Kësisoj, të jesh shtegtar i shpresës dhe ndërtues i paqes do të thotë ta themelosh ekzistencën tënde në shkëmbin e ngjalljes së Krishtit, duke e ditur se të gjitha angazhimet tona, në thirrjen që kemi përqaftuar dhe që e çojmë përpara, nuk bien në vesh të shurdhër. Pavarësisht dështimeve dhe ndalimeve, e mira që mbjellim rritet në heshtje dhe asgjë nuk mund të na ndajë nga pikësynimi përfundimtar: takimi me Krishtin dhe gëzimi i të jetuarit në vëllazëri mes nesh për amshim. Këtë thirrje përfundimtare duhet ta hershojmë çdo ditë:

marrëdhënia e dashurisë me Hyjin dhe me vëllazërit e motrat fillon që tani për të realizuar ëndrrën e Hyjit, ëndrrën e unitetit, të paqes e të vëllazërisë. Askush të mos ndihet i përjashtuar nga kjo thirrje! Secili prej nesh, në mundësinë e vet të vogël, në gjendjen përkatëse të jetës, mund të jetë, me ndihmën e Shpirtit Shenjt, një mbjellës i shpresës dhe i paqes.

Guximi për t'u përfshirë

Për të gjitha këto them, edhe një herë, si në Ditën Botërore të Rinisë në Lisbonë: “*Rise up!* – Çohuni!”. Të zgjohemi nga gjumi, të dalim nga indiferenca, t'i ç'kyçim prangat e burgosjes ku ndonjëherë e ndryjmë veten, në mënyrë që secili prej nesh të zbulojë thirrjen e vet në Kishë e në botë dhe të bëhet shtegtar i shpresës dhe krijues i paqes! Le të jepemi me pasion pas jetës dhe të angazhohemi me kujdes dashamirës ndaj atyre që na rrethojnë dhe ndaj mjedisit ku jetojmë. E përsëris: kini guximin që të përfshiheni! Dom Oreste Benzi, një apostull i palodhur i dashurisë, gjithmonë në anën e më të vegjëlve e të pambrojturve, përsëriste se askush nuk është aq i varfër sa të mos ketë diçka për të dhënë dhe askush nuk është aq i pasur sa të mos ketë nevojë për të marrë diçka.

Le të ngrihemi, pra, e të nisemi si shtegtarë të shpresës, në mënyrë që, sikurse bëri Maria me shën Elizabetën, edhe ne të mund të çojmë kumtime gëzimi, të krijojmë jetë të re dhe të jemi artizanë të vëllazërisë e të paqes.

Motër Marjeta Gjoka

Punëtore e Vogël e Zemrave të Shenjta

TË UDHËHIQEMI NGA SHPIRTI SHENJTË QË TË JETOJMË NË HIRIN E HYJIT

«Nëse jetojmë nën ndikimin e Shpirtit Shenjt, të udhëhiqemi edhe nën drejtimin e Shpirtit Shenjt».

(Gal 5, 25)

I krishteri çdo ditë duhet të angazhohet ti përgjigjet thirrjes së Hyjit

Konsideratat mbi bashkëpunimin e lirë dhe të domosdoshëm të njeriut në historinë e mbinatyrshme të shpëtimit, në përgjigjen e tij ndaj thirrjes së Zotit na bëjnë që tani të përqendrojmë vëmendjen tonë në zhvillimin e jetës konkrete të hirit në dinamizmin e brendshëm, në përvojën e saj dhe në dimensionin kishtar. Në fakt, thirrja e Zotit nuk përfundon në një ndërhyrje specifike që krijon, shpëton dhe më pas braktis në fatin e tij njeriun. Është më tepër një dialog, një marrëdhënie ndërpersonale, që i shndërron të gjitha momentet e ekzistencës së njeriut në përgjigje shpëtimtare, në një histori përgjegjëse dashurie dhe lirie. Ai e shoqëron udhëtimin shpirtëror të individit dhe të bashkësisë me dhuratat e vazhdueshme të Shpirtit Shenjt, të cilat formojnë jetën e çdo besimtari, që jeton në Hyjin dhe për Hyjin. Hiri është një prani dinamike e Hyjit Trini në ne, një “qenie” efektive me ne, një veprim shpëtimtar nga ana e Hyjit, që përfundon në personin e lirë dhe të përgjegjshëm të besimtarit. Nëpërmjet këtij hiri, i cili është gjithmonë hiri i Krishtit dhe dhurata e Shpirtit të tij, i krishteri kalon nga ligji i Moisiut tek mësimi i Ungjillit që na dhurohet si hir dhe liri e Shpirtit. Shpirti vepron tek i krishteri dhe e drejton atë në përmbushjen e jetës së bashkimit me Zotin. Këtë karakteristikë të dinamizmit të mbinatyrshëm të hirit, Shën Pali e shpreh qartë duke thënë se, «Nëse jetojmë nën ndikimin e Shpirtit Shenjt, të udhëhiqemi edhe nën drejtimin e Shpirtit Shenjt» (Gal 5, 25; krh. Rom 8,4). Jeta e hirit është pra, një udhëtim përsosmërie, një udhëtim drejt mbretërisë, një pelegrinazh falas nën drejtimin e përhershëm të Shpirtit Shenjt. Në këtë rrugëtim, që zhvillohet mbi të gjitha në dinamizmin e jetës sakramentale, nisma kryesore është e Shpirtit Shenjt, por nuk anashkalohen kushtet historike të njeriut dhe në veçanti dimensionin përjetues i hirit. Hiri bashkon të gjitha fuqitë e njeriut dhe i orienton ato drejt një veprimtarie dijeje dhe dashurie që është dhuratë nga Zoti, por që i përgjigjet në të njëjtën kohë strukturës themelore të njeriut.

Përvoja e mirësisë së Hyjit, të jetosh në hir

Deri pak kohë më parë dimensionin e hirit, sipas teologjisë klasike rezervohej vetëm për mistikët, të cilët kishin dhuntinë të përjetonin si të tillë një bashkim të thellë me Zotin, vetëm ata ishin të aftë për familjaritet të jashtëzakonshëm me Trininë. Të gjithë besimtarët e tjerë të zakonshëm jetuan me besim dhe shpresë, të bindur se Zoti i do dhe i shpëtoi, por besimtari si i tillë është dhe duhet të ndihet si një mistik i vërtetë. Filozofi X. Zubiri pohon lidhur me këtë se: “njeriu nuk e ka përvojën e Zotit, por në të vërtetë është përvojë e Zotit”. Ai i shoqëron njerëzit gjithmonë, poashtu edhe K. Rahner, ka dhënë një kontribut vendimtar dhe themelor në këtë temë, jo të gjithë njerëzit mund të sillen në praktikën sakramentale, jo të gjithë njerëzit mund të përfshihen në strukturat institucionale të Kishës Katolike, por të gjithë njerëzit mund të edukohen që ta dëgjojnë zërin e ndërgjegjes dhe zërat e jetës dhe të perceptojnë në to jehonën e thirrjes hyjnore për shpëtim dhe hir. Mënyra konkrete në të cilën ndodh çdo thirrje personale për shpëtim dhe mënyrat konkrete të hyrjes në misterin e Pashkëve të Krishtit, u rezervuan nga vetë Koncili i II Vatikanit nëpërmjet veprës së Shpirtit Shenjt. (krh. GS, n. 22). Mendimi që përdor Rahner për të përshkruar mundësinë dhe realitetin e kësaj thirrjeje është ajo e përvojës transcendentale të Zotit dhe e hirit të tij. Kjo përvojë transcendentale e Zotit nuk është diçka e jashtëzakonshme, elitare, e rezervuar për pak fat, e cila perceptohet dhe manifestohet në natyrën e jashtëzakonshme të fenomeneve dhe në natyrën e jashtëzakonshme të situatave, por është ajo që ekziston më e jashtëzakonshme, normale dhe personale në jetën e çdo njeriu. Ai është i arritshëm për çdo njeri që përdor me ndershmëri aftësitë e tij të inteligjencës dhe lirisë. Çfarë ndodh në të vërtetë në përvojën e besimit ndaj Hyjit? Duke u nisur nga mendimi i K. Rahner, sipas tij njeriu për nga natyra e tejkalon vetveten, mund të thuhet se njeriu në dijen dhe lirinë e tij zotëron gjërat që njeh dhe takohet me njerëzit që dëshiron, por, në të njëjtën kohë në çdo akt dijeje dhe në çdo akt lirie e vullneti

shkon përtej gjërave dhe njerëzve që një e takon që gjen dhe dëshiron. Lëvizja e brendshme e shpirtit dhe e lirisë sonë, dinamizmi i thellë i dijes dhe i dashurisë është i pakufishëm dhe horizonti i këtij dinamizmi është i pakufi. Rahner e quan pafundësinë që kërkohet nga dija jonë dhe liria jonë me emra të njohur për misticizmin «“Nata”, “Shkretëtira”, “Deti i pafund dhe i mistershëm»». Kjo përvojë transcendentale e pafundësisë dhe e absolute, e misterit në dukje pa fytyrë dhe pa emër, është e njëjta përvojë e Zotit po ashtu e njëjta përvojë e Shpirtit Shenjt. Hiri që ndal veprimet e pa duhura, që shpëton dhe që dhuron. Nuk është gjithmonë e mundur të konceptohet apo tematizohet kjo përvojë, ashtu siç nuk është gjithmonë e mundur të gjesh fjalë adekuate për ndjenjën të tilla të thella dhe delikate që çdo zemër

këtë arsye në detyrohemi të pyesim veten nëse nata që na mbështjell është era gllabëruese e absurdit dhe e vdekjes apo nata e shenjtë dhe e bekuar, e cila, tashmë e ndriçuar nga brenda premtos ditën e përjetshme. Edhe nëse këto dy rrugë nuk janë dy faza të njëpasnjëshme të një itinerari të vetëm, por dy aspekte të një përvoje të vetme, sepse edhe nëpërmjet vështërsisë arrijmë në dritën e vërtetë që na shndrit një here e përgjithmonë.

Qëndrueshmëria në hir dhe virtytet teologale

Të qëndrosh në hire do të thotë të jetosh virtytet teologale që janë: Feja, shpresa dhe dashuria. Nëpërmjet virtyteve të konsideruara si aftësi të mbinatyrshme i krishteri merr një qëndrim themelor ndaj jetës, që e manifeston nëpërmjet një sjellje bujarie, dashurie dhe shprese. Termi

ushqen dhe kultivon. Shpesh ajo mbetet në gjendjen e dritës së shpërndarë e cila ndriçon objektet e veçanta të përvojes sonë të ndjeshme, por që nuk merret parasysh në vetvete. Megjithatë, në jetën e njeriut ka përvoja konkrete në të cilat përvoja transcendentale e Zotit depërton më qartë në ndërgjegjen tone, përjetime në të cilat ngjarjet, njerëzit dhe situatat na orientojnë në heshtje drejt misterit të pakuptueshëm të ekzistencës sonë, që mbështjell rrethon dhe mbështet çdo moment të jetës. Përvojat pozitive, në të cilat ëmbëlsia, mirësia, bukuria dhe transparenca çojnë qartë në dritën e jetës së përjetshme; ndërsa përvojat negative tentojnë të shuajnë dritat që shndrisin Ishullin e vogël të jetës sonë të përditshme, dhe për

“qëndrim ngjall në vetvete karakterin e përgjigjes dhe marrëdhënies personale përballë thirrjes së Hyjit nëpërmjet Krishtit. Çdo përgjigje ndaj Zotit, çdo zgjedhje themelore përpara Tij përfshin besimin tonë, shpresën dhe dashurinë. Në të vërtetë, mund të thuhet se struktura ekzistenciale e jetës së krishterë përfshin virtytet teologale si të ndërvarura dhe të ndërvarura reciprokisht dhe të pandashme, uniteti i tyre jetësor përqendrohet rreth aspiratës së përbashkët për një takim me Zotin, e cila në besim favorizon dimensionin e pohimit-rrëfimit të realiteteve të shpallura, me shpresën se ka prirje drejt së ardhmes së premtuar dhe në dashuri, është kërkimi i një bashkimi të jetës sonë me Zotin, në veçanti i një uniteti të Fesë, shpresës

dhe dashurisë që është thelbësore sepse merret nga vetë uniteti Kristologjik. Kjo ngjarje, në fakt, i ofrohet njeriut si një zbulim i misterit të Zotit për ne, si dashuri vetëkomunikuese në dhuratën supreme të Krishtit, si një premtim i përmbushjeve eskatologjike. «Njeriu e pranon unitetin e ngjarjes kristologjike me një liri të pandashme **Feje** në përgjigje të vetë-zbulimit të Hyjit në Krishtin, të **dashurisë** si përgjigje që vetë Hyji na e dhuroi në mënyrë maksimale, dhe të **shpresës** si përgjigje të premtimit të ardhjes së Mbretërisë së Hyjit» (M. Cazzoli, *Etica teologale, Fe, Dashuri, Shpresë*, ed. Paoline, Cinisello Balsamo 1991).

Tre virtytet teologale nuk janë qartësisht tre detyrime të dallueshme të jetës së krishterë dhe as tre qëndrime sektoriale ose kategorike, por u korrespondojnë dimensioneve të ndryshme të ekzistencës unike të krishterë, shprehjeve strukturore të jetës teologjike të të krishterit. Ato janë mënyrat konkrete nëpërmjet të cilave strukturohet dhe manifestohet risia e të qenit person në Krishtin, mënyrat konkrete, pra, në të cilat universalia njerëzore e dashurisë dhe shpresës fiton motivet e duhura të krishtera të një marrëdhënieje dhe të pjesëmarrjes së gjallë dhe jetësore në Zotin në Krishtin Jezus. Njeriu me të vërtetë lartësohet nga hyjnorja, dhe jeta e njeriut është vërtetë jetë teologjike, pra është një jetë hyjnore (krh. M. Cazzoli, *Etica teologale, Fe, Dashuri, Shpresë*, ed. Paoline, Cinisello Balsamo 1991). Natyrisht, uniteti themelor i këtyre virtyteve ose i këtyre mënyrave strukturore të ekzistencës së krishterë nuk e anulon ose eliminon dinamikën komplekse dhe të ndryshme të Fesë, shpresës dhe dashurisë. Shën Toma për shembull atribuon role të ndryshme Fesë të ciles ai i njeh parësinë në origjinën dhe lindjen e jetës së krishterë, dhe dashurisë të ciles ai i njeh parësinë në rendin e pjekurisë së jetës, (Sh. Toma, *Summa theologiae*, I-II, q. 62, a. 4).

Magjisteri e ka përcaktuar besimin në Krishtin si dhuraten e parë të hirit të Shpirtit Shenjt përgjatë udhës që të çon në shpëtim. Sinodi i Oranit na mëson se «hiri vetë na bën ta thërrasim atë» (DS, n. 373), se është Shpirti i Shenjt që korrigjon «vullnetin tonë në mënyrë që të kalojë nga mungesa e besimit në besim, nga pandershmëria në devotshmëri» (DS, n. 375), se është ai që ngjall te ne gatishmërinë për të besuar dhe fillimin e besimit.

Ky besim në Krishtin, sipas Koncilit të Trentos, «vepron nëpërmjet dashurisë» (DS, n. 1531). Ndërsa çfarë na thotë Shën Pali në letrën drejtuar Galatasve (5, 6) dhe letra e Jakobit (2, 17), të ndjekura nga Shën Agustini, i cili deklaroi se Feja «nuk shpëton askënd pa vepra», dhe nga Shën

Toma që thotë: «Lëvizja e Fesë nuk është e përsosur nëse nuk është e përshkuar nga dashuria».

Nga ana tjetër e kemi ven re se konfirmimi, shenja dhe garancia e dashurisë për Zotin dhe Krishtin Jezus janë pikërisht dashuria vëllazërore, dhurimi, bujaria, gatishmëria për të dhënë jetën për të tjerët sipas shembullit të Mësuesit. Mënyra e vetme për të jetuar gjendjen e bijve në jetën e hirit është të jetosh dhe të dëshmosh për gjendjen e vëllezërve. Sipas Rahner, dashuria për të afërmin është «i vetmi akt kategorik dhe origjinal në të cilin njeriu ka gjithmonë përvojën transcendentale dhe të mbinatyrshme të ndërmjetësuar nga Zoti» (K. Rahner, *Bashkimi i dashurisë së Zotit dhe të afërmit*, ed. Paoline, Roma 1968). Ndërsa për një vizion racional dhe egoist të jetës dhe shoqërisë, asnjë njeri nuk është kujdestari i vëllait të tij (Zan 4, 9), i afërt apo i largët, i pasur apo i varfër, i dobët apo i fuqishëm; por nga një vizion teologjikisht altruist, çdo njeri është kujdestar i vëllait të tij dhe është përgjegjës për të, sepse duke u përgjigjur për të ai përgjigjet duke i quajtur të gjithë «bijë në Birin».

Së fundi, si qëndrimi i Fesë ashtu edhe ai i dashurisë janë qëndrime pritjeje, të cilat i bëjnë besimtarët të kapërcejnë të tashmen dhe të presin përmbushjen e historisë dhe ardhjen e mbretërisë. Besimi nuk ndalet në të dukshmen, as dashuria nuk e lejon veten të bllokohet nga jashtëzakonshmëria e tjetrit, por të dyja i referohen shpresës në realizimin e *Christus totus* dhe motivojnë besimin në takimin përfundimtar dhe të menjëhershëm me Zotin.

Në fakt, shpresa është edhe shpresa e Fesë, themeli i së cilës është (krh. Heb 11, 1), edhe i dashurisë hyjnore, e së cilës është shpirti (krh. 1 Kor 13, 7). Ajo përjetohet nga njeriu në hir si mirëbesim në Hyjn, i cili në Krishtin ka mundur vdekjen; është «besnikëri ndaj Hyjit si përgjigje ndaj besnikërisë së Hyjit» (M. Cazzoli, *Etica teologale, Fe, Dashuri, Shpresë*, ed. Paoline, Cinisello Balsamo 1991). Një besnikëri e jetuar dhe e dëshmuar në *statu viatoris* është e jetuar dhe dëshmohet si detyrë dhe si mision. Konfirmimi birmor në Krishtin është gjithmonë një zgjedhje lirie dhe pastrimi nga mbeturinat e egoizmit dhe individualizmit dhe një hapje drejt shpresës për përmbushjen e përsosur të njerëzimit përmes asimilimit të plotë ndaj Krishtit. Virtytet teologale në nënkuptimin e tyre të ndërsjellë dhe në modalitetin e tyre specifik, janë dinamizmi i brendshëm i njeriut në hir, ato janë parimet e brendshme të jetës që mbështesin në mënyrë të qëndrueshme dhe të përhershme marrëdhënien e njeriut me Zotin dhe me vëllezërit.

□

**ZOJA E KËSHILLIT TË MIRË NA E PËRSËRITI SOT:
“BËNI GJITHÇKA T’JU THOTË**

*Homelia “Zoja e Këshillit të Mirë” 26 prill 2024
Imzot Angelo Massafra OFM*

Është gjithmonë gëzim i madh që të gjendemi në shtëpinë e Marisë, Nënë sonë, me vetëdijen se i jemi dorëzuar asaj pikërisht nga Jezusi vetëm pak çaste përpara se ai ta jepte jetën e vet për ne në Kryq. Duke e pasur atë si Nënë të përbashkët, na bën që ne të ndihemi të gjithë si vëllezër, të mbledhur në emër të Krishtit rreth këtij altari ku Ai do të jetë sërish i pranishëm në Sakramentin e Eukaristisë, në Sakramentin e njësisë së Kishës.

Zoja e Këshillit të Mirë është Mbrojtësja e Kishës sonë të Shqipërisë; prandaj ju përschendes para së gjithash ju, shumë të nderuar Ipeshkvij që këtu përfaqësoni njësinë e Kishës sonë; Ju përschendes ju meshtarë, ju që e jetoni Shugurimin tuaj ndaj Hyjit në Jetën rregulltare dhe të gjithë ju, shumë të dashur besimtarë laikë, që keni ardhur për ta nderuar Nënë e Hyjit në këtë Shenjtërore, e cila shpresojmë që sa më shpejt të marrë nga Ati i Shenjtë titullin Bazilikë.

Të qenit këtu të gjithë së bashku, sot, duket se ripërtërin përvojën e Apostujve të mbledhur në Çenakull me Marinë në pritje të dhuratës së Shpirtit Shenjt, siç e dëgjuam në leximin e parë. Edhe ne presim dhuratën e Shpirtit Shenjt, që na vjen vazhdimisht si dhuratë nga Ati dhe Biri. Dhe kush, më mirë se Maria, mund të na ndihmojë në këtë qëndrim tipik të të qenit i krishterë? Ajo është

Virgjëra e pritjes: virgjëri, në fakt, do të thotë të krijosh në vetvete një zbrazëti, e cila pret vetëm të mbushet. Virgjëria e saj e përsosur i lejoi Hyjit që ta mbushte atë boshllëk me vetë praninë e tij nëpërmjet veprimit të Shpirtit Shenjt.

Në të njëjtën mënyrë, Kisha Nënë Virgjër pret vazhdimisht të mbushet me praninë e Hyjit nëpërmjet veprimit të Shpirtit Shenjt, i cili e drejton dhe e mbështet atë që nga momenti i ngjitjes në qiell të Krishtit të Ngjallur.

Vazhdimisht duhet t’ia kujtojmë vetes rëndësinë e vendosjes së Hyjit në qendër të ekzistencës sonë. A mund të quhet vërtet i krishterë një i krishterë, i cili, qoftë edhe për një moment, e harron Hyjin? A mund ta quajë vërtet veten të krishterë një i krishterë që nuk e bën Krishtin modelin e përsosur prej të cilit të frymëzohet?

Në leximin e dytë të kësaj Meshe, Shën Pali na e kujtoi këtë të vërtetë të identitetit tonë: jemi zgjedhur nga Hyji Atë për të qenë si Krishti, “*të shenjtë e të papërllyer para Tij në dashuri*” (Ef 1, 4) dhe kështu të jemi bijtë e tij të adoptuar. Si të mos habitemi nga e gjithë kjo? Unë, ju, secili prej nesh, jemi objekt i një shikimi përzgjedhës nga ana e Hyjit që na zgjedh, na thërret me emër dhe na do si Birin i tij Jezus. Sa bukur!!! Atëherë, mund të gëzohemi vërtet

me psalmin që kënduam: “*Galdoj me gëzim në praninë e Zotit*”.

Dhe kush e realizon në ne bërjen tonë të ngjashëm me Krishtin, nëse jo Shpirti Shenjt? Vëllezër dhe motra, të mos kalojë as edhe një ditë e jetës sonë në të cilën nuk e thërrasim praninë e Shpirtit Shenjt. Shikoni: Apostujt jetuan me Jezusin, ishin dëshmitarë okularë të mësimave të tij, të mrekullive të tij, të mundimeve të tij, të ngjalljes dhe të ngjitjes së tij në parriz, megjithatë kanë pasur nevojë që fuqia e Shpirtit Shenjt t'i mbushë për të qenë dëshmitarë të plotë përpara mbarë botës.

Atëherë, ne, Kisha e sotme, nuk mund të kënaqemi që ta jetojmë fenë tonë si një varg të thjeshtë ngjarjesh fetare, që kufizohen me ardhjen tonë në kishë, me festimin e festave ose me thënien e lutjeve: të gjitha këto janë gjëra të mira; por feja edhe duhet shpallur, bashkëndarë, dëshmuar. Duhet “*të na ndizet zemra*” (krh. Lk 24, 32) nga mendimi se kaq shumë vëllezër dhe motra nuk e njohin Ungjillin dhe, duke jetuar keq, rrezikojnë ta humbasin veten e tyre.

Si mund ta quajmë veten “Kishë” nëse nuk e jetojmë apostullimin, nëse nuk kemi një dashuri të fortë për t'i shpëtuar shpirtat? Shenjtëria e jetës që Shpirti vepron në ne duhet të jetë në gjendje që të përhapet si zjarr rreth nesh, duke i përfshirë të gjithë në aventurën e fesë dhe duke dëshiruar “*që të shëllbohen të gjithë njerëzit dhe t'ia arrijnë njohjes së të vërtetës*” (1 Tim 2, 4).

Kisha jonë në Shqipëri ka nevojë që të përjetojë një Rrëshajë të re, një derdhje të ripërtëritë të Shpirtit Shenjt që vë në lëvizje ndërgjegjen e secilës prej gjymtyrëve të saj, nga ne ipeshkvijtë deri tek i pagëzuari i fundit; Kisha jonë ka nevojë që ta lërë veten të përfshihet më shumë në procesin e ripërtëritjes që Shpirti Shenjt po drejton përmes Sinodit, i cili nuk do të përfundojë tetorin e ardhshëm, por do të fillojë nga ai moment, sepse duke filluar nga ai kremtim do të jetë e nevojshme që t'i jepet një shtysë e re jetës së bashkësive tona, të famullive tona, të dioqezave tona.

Dhe ka vetëm një mënyrë që kjo të ndodhë; Maria na e përsëriti sot: “*Bëni gjithçka t'ju thotë*” (Gjn 2, 5). Dëgjesa ndaj Krishtit është e vetmja gjë që ka vërtet rëndësi! Dhe dëgjesa ndaj Krishtit bën mrekulli! E themi shpesh se Martirët tanë të Lumë e dhanë jetën duke thënë “*Rroftë Krishti Mbret*”, por sa prej nesh janë vërtet të gatshëm që t'i lejojnë Krishtit që të mbretërojë në ne, që të vendosë vërtet gjithçka në duart e tij dhe që të jetë në dispozicion të së resë që përparon?

Shumë gjëra kanë ndryshuar nga viti 1990 e deri më sot: është koha që edhe ne të vihem në dispozicion të ndryshimit, të rrisë që Shpirti dëshiron të sjellë në Kishën tonë. Por nuk mund të ketë kurrë risi pa besnikëri ndaj Krishtit, pa e lejuar Ungjillin që të na ripërtërijë përbrenda. Risia nuk është distancim nga feja, përkundrazi... pikërisht në fenë që shpallim ndodhen farat e ripërtëritjes: një fe që di ta shikojë të sotmen për t'i

lejuar Krishtit që të mishërohet përsëri në situatat e ndryshuara të kohëve.

“*Bëni gjithçka t'ju thotë*” është këshilla më e mirë që Maria mund të na jepte. Ajo që flet kaq pak në Ungjij, por që, kur flet, na drejton gjithmonë te Biri i saj i lumë. Jezusi është risia që bota pret. Sado që të jemi dëshmitarë të ndryshimeve të shpejta në shoqëri, një sy i kujdesshëm nuk mund të mos vërë re se problemet e botës janë gjithmonë të njëjta: ka gjithmonë urrejtje, luftë, e keqja e përhapur në të gjitha format e saj; madje edhe te të krishterët rreziqet e herezive paraqiten gjithmonë si në kohën e Konkileve të mëdha të shekujve të parë. E vetmja zgjidhje e mundshme, dje si sot, është Krishti, dëgjesa ndaj Tij dhe Ungjillit të tij.

Prandaj, të qëndrojmë me Marinë; të kthehemi në Çenakull, t'i bashkohemi asaj duke kërkuar, bashkë me të, një Rrëshajë të re për Kishën tonë, për secilin prej nesh dhe për shoqërinë tonë, me vetëdijen se jemi të dashur dhe të zgjedhur nga Hyji për ta realizuar sot, këtu dhe tani, projektin e tij të dashurisë për njerëzimin.

Në fund të kësaj Meshe, kthehuni në shtëpitë tuaja dhe bëhuni dëshmitarë të besueshëm të këtij angazhimi që Maria na beson edhe një herë sot dhe thuajuni të gjithëve: “*Nëna e Këshillit të Mirë do që ne të bëjmë atë që thotë Jezusi*”. Çojuni këtë kumtim para së gjithash familjeve tuaja: familja është vendi i parë i ungjillizimit. Nëse Jezusi hyn në shtëpitë tona gjithçka ndryshon: dashuria mes bashkëshortëve ripërtërihet, fëmijët rriten sipas ligjit të dashurisë, të sëmurët dhe të moshuarit i përballojnë më mirë dhe me më guxim vështirësitë e gjendjes së tyre, problemet përballen me një mirëkuptim tjetër.

Një familje e ungjillizuar bëhet gjithashtu një familje ungjillizuese dhe, në këtë mënyrë, shoqëria merr edhe Këshillën e Mirë të Marisë; të gjithë do ta dinë se cila është mënyra më e mirë për të jetuar: “*Bëni gjithçka t'ju thotë Jezusi*”.

Faleminderit të gjithëve për praninë tuaj këtu në këtë ditë feste. Zoti ju bekoftë dhe ju dhëntë të jeni “*në nder të lavdisë së tij*” (Ef 1, 12), ju që vutë “*shpresën në Krisht*”.

Atij i qoftë nderi dhe lavdia në shekuj të shekujve. Amen.

Motër Dila Shtjefni

Françeskane e Zojës së Paperlyeme

HYJI KISHTE FOLUR TASHMË NË SHUMË MËNYRA !

Nga lajmërimi - tek eukaristia

Në të kremten e Mishërimit të Zotit ose siç e quajmë Lajmërimi kremtojmë fillimin e Misterit të Shëlbimit dhe zbulimin e tij nëpërmjet Kryeengjellit Gabriel Marisë. Me pëlqimin e shprehur nga Maria ndaj planit shëlbues të lajmëruar asaj, liturgjia kremton edhe pranimin ofruar nga njerëzimi hirit hyjnor dhe bashkëpunimi i lirë me Historinë e Shëlbimit. Misteri i Lajmërimin përmbledhet në një përgjigje “po” ndaj planit shpëtimtar të Atit: “Ja, do të mbetësh shtatzënë e do të qitësh në dritë një djalë e ngjitja emrin Jezus... Unë jam shërbëtorja e Zotit: Më ndodhtë siç the ti” (Lk 1,31.38). Maria ka një aftësi të madhe për të dëgjuar dhe, si rrjedhojë, një aftësi të madhe për t’u përgjigjur: dëgjon (Lk 1,29), admiron (Lk 2,33), shoshit (Lk 2,19,51), shoqëron si ndërmjetëse dhe është e heshtur në dhurim (Gjn 2,5; 19,25).

Plani shpëtimtar i Atit nuk ka kufij në kohë dhe në hapësirë. Hyji kishte folur tashmë në shumë mënyra në historinë e njerëzimit dhe mbi të gjitha në historinë e Izraelit, por “së fundi, në këto ditë, na foli edhe neve me anë të Birit, të cilin e bëri trashëgimtarin e të gjitha sendeve, nëpër të cilin edhe e krijoi gjithësinë” (Heb 1,2). Maria e mirëpriti Jezusin, Fjalën e mishëruar në të: në ngjarjen e Mishërimit, Ati tha fjalën përfundimtare mbi njeriun dhe historinë e tij. Engjëlli i tha se Jezusi ishte “Biri i Hyjit tejet të lartë” (Lk 1,32), sepse “ky Fëmijë do të jetë i shenjtë - Biri i Hyjit” (Lk 1,35). Ky plan i Atit, i komunikuar Marisë në Lajmërim, është mëshira e Hyjit “nga breznia në brezni” (Lk 1,50). Plani shpëtimtar i Atit

bëhet misioni i Marisë. Kështu, ajo do të shpallë mesazhin shpëtues në shtëpinë e Elizabetës, e cila mbante pararendësin në krahërorin e saj (Lk 1,44), dhe do t’ua tregojë Jezusin barinjve dhe dijetarëve (mbretërve) (Lk 2,16; Mt 2,11).

Feja e Marisë do të ndihmojë për të zbuluar domethënien e shenjave të Jezusit, nëpërmjet të cilave “nxënësit e tij besuan në të” (krh. Gj 2,11). Konceptimi virgjëror i Marisë ndodhi “në plotësinë e kohës”, kur “Hyji dërgoi Birin e vet, të lindur prej gruaje... që t’i shpërblente të nënshtruarit e Ligjit, që ne ta fitonim bijësinë në shpirt” (Gal 4,4-5). Ky konceptim e çon Marinë të marrë vendimin për të qëndruar e fortë “te këmbët e kryqit”, për të mbështetur në një mënyrë të re planin shpëtimtar dhe misionar të Atit të kryer nga Jezusi: “Grua, qe, yt bir!” (Gjn 19,26).

Nga Lajmërimi deri në kryq, Maria dëgjon, admiron, sodit, ndërmjetëson, dhurohet... Fjalët e Engjëllit dhe fjalët e Jezusit zbulojnë planin shpëtues të Atit. Për Marinë, fjalët “qe yt bir” nënkuptonin të shihte në çdo genie njerëzore një “Jezus të gjallë” që duhet të lindte. Kujtonte lutjen e Jezusit gjatë Darkës së Fundit: “O Atë... ti i deshe ata sikurse më deshe mua... dashuria me të cilën ti më deshe mua, të jetë në ta - dhe unë në ta” (Gjn 17,23.26). Maria hyn në misterin e shpëtimit universal: “Qe yt bir”... atëherë do t’i duash ashtu siç më deshe mua... sepse unë jam në secilin prej tyre... Pra, që nga Lajmërimi, Maria bëhet Nëna e “Bukës së jetës”, sepse

ajo mirëpret Jezusin për t'ua dhuruar të gjithëve. Në fakt, “Virgjëra u thirr të ofronte gjithë njerëzinë dhe feminilitetin e saj, që Fjala e Zotit të mund të mishërohej dhe të bëhej një prej nesh... Maria, duke pranuar mesazhin e Gabrielit, nuk humbi asgjë nga njerëzia dhe liria e saj e vërtetë” (Papa Gjon Pali II, Fides et Ratio n.108). Bashkësia kishtare e kremton gjithmonë Eukaristinë duke përkujtuar Marinë, në kraharorin e së cilës u formua “Buka e jetës” dhe prania e së cilës lidhet me Krishtin e flijuar. “PëKujtimi” i Marisë, “Theotokos”, “ndihmon bashkësinë kishtare të thellojë “përkujtimin” eukaristik si prani, fli, bashkësi, veprim i veçantë i Shpirtit Shenjt, mision dhe eskatologji. Maria është “modeli i qëndrimit shpirtëror me të cilin Kisha kremton dhe jeton misteret hyjnore” (Papa Pali VI, Marialis cultus n. 16).

Prania aktive e Marisë në bashkësinë që kremton Eukaristinë

Një Shenjtërore Mariane është gjithmonë e përqendruar në kremtimin eukaristik. “Santa Maria del Presepe” është nëna e “bukës së jetës”, e cila ka lindur në Betlehem (“shtëpia e bukës”), e cila u ofrohet të gjithëve. Prania e Marisë në bashkësi çon në dëgjimin e Fjalës dhe takimin me Krishtin Shëlbues, flia e të cilit bëhet e pranishme në Eukaristinë. Që nga fillimi i krishterimit, në kremtimin eukaristik, Maria është “përkujtimi” i një Kise e cila, sikur ajo, dëshiron të meditojë në zemrën e saj Fjalën e Hyjit (krh. Lk 2,19.51) dhe gjithashtu dëshiron të jetë e bashkuar në mënyrë bashkëshortore me Krishtin Shëlbues (Gjn 19,25-27). Kisha ndjek qëndrimin e takimit, si në Çenakull, “me Marinë, Nënë e Jezusit” (Vap 1,14). Sot, si në bashkësinë e hershme kishtare, Maria është e pranishme në kremtimin e “ndamjes së bukës e në uratë” (Vap 2,42). Ky realitet eukaristik-marian përjetohet në mënyrë të veçantë në Shenjtëroret Mariane, ku besimtarët të shoqëruar nga Maria shkojnë për të dëgjuar Fjalën e Zotit dhe për t'ua takuar me Krishtin, të pranishëm në Eukaristi.

Nëse kërkojmë themelin teologjik të këtij qëndrimi eukaristik dhe marian të Kishës, duhet të marrim frymëzim nga harmonia e zbulesës dhe nga përmbajtja e fesë. Kur Jezusi tha “ky është trupi im” (“mishi im”), “ky është gjaku im” (Lk 22,19-20), ai është “mishi i Birit të njeriut” (Gjn 6,53). Kush ha trupin e tij dhe pi gjakun e tij, merr pjesë në jetën e tij: “Kush ushqehet me mishin tim dhe pi gjakun tim, ai mbetet në mua, dhe unë në të... ai që ha mua, do të jetojë për mua” (Gjn 6,56-57). Kisha ndjen jehonën e këtyre fjalëve në zemrën e Marisë, e cila e sheh Jezusin të gjallë në çdo të krishterë që merr pjesë në Eukaristinë. Tani, i njëjti trup i lindur nga Maria është lavdëruar dhe i pranishëm në sakramentin eukaristik. Kisha e pohon këtë besim përmes himnit eukaristik: “Të falem, trup i vërtetë i lindur nga Virgjëra Mari... Jezus, Biri i Marisë” (teksti i shekullit XIV).

Nga natyra e saj Kisha është eukaristike dhe mariane. Mishi i lavdëruar dhe eukaristik i Jezusit, i ngjizur në mënyrë virgjërore në kraharorin e Marisë, është mish njeriu, por në lidhje me lavdërimin dhe botën e re të restauruar nga vetë Krishti. “Mishi”, në mentalitetin

semitik, nënkupton qenien e gjallë (njerëzore) në tërësi: i gjithë personi në dimensionin e tij të kufizuar. Por tani, ky mish i lavdëruar është “mish për jetën e botës” (krh. Gjn 6,51). Kur Jezusi thotë “Unë jam buka e jetës” (Gjn 6,48), ai e komunikoi jetën e tij duke ofruar “mishin” e tij. Eukaristia është gostia e ofruar falas (Is 55,1-3), e përgatitur për të gjithë njerëzit (Is 25,6-9).

Maria, figurë e Kishës, mirëpret në prehërin e saj të gjithë njerëzit për t'ua komunikuar atyre Bukën e jetës. Kjo ndodh përmes Kishës: “Fjalët që Jezusi shqipton nga Kryqi nënkuptojnë se amësia e Nënës së tij gjen një vazhdimësi ‘të re’ në Kishë dhe nëpërmjet Kishës, të simbolizuar dhe të përfaqësuar nga Gjoni” (Redemptoris Mater 24). “Maria përqafton, me amësinë e saj të re shpirtërore, të gjithë në Kishë dhe... nëpërmjet Kishës” (Redemptoris Missio 47). Nga ky këndvështrim marian dhe kishtar mund të kuptojmë më mirë marrëdhënien midis dasmës në Kanë (Gjn 2), shpalljes së Bukës së jetës (Gjn 6), shfaqjes së Marisë si Nënë dhe kraharorit të hapur të Krishtit (Gjn 19). Maria është “gruaja”, nëna dhe figura e bashkësisë që na ushqen me Bukën e jetës ku Kana tregon fillimin e shenjave sakramentale.

Duke konsideruar faktin se Kisha lind nga kraharori i hapur i Krishtit, me anë të gjakut dhe ujit që simbolizojnë Sakramentet, arrijmë të pranojmë edhe faktin se Jezusi i dorëzon Kishës: Nënë e tij, dhuratat e Shpirtit dhe shenjat sakramentale, ndër të cilat Eukaristia ka një rëndësi thelbësore. Prandaj populli i krishterë përjeton amësinë shpirtërore të Marisë në lidhje me Eukaristinë. Maria na udhëheq gjithmonë drejt Eukaristisë, si një shenjë e privilegjuar dhe qendrore e të gjithë misterit kishtar:

“Kjo amësi e saj ndiehet dhe përjetohet veçanërisht nga populli i krishterë në Tryezën e Shenjtë, kremtimin liturgjik të Misterit të shëlbimit, në të cilin është i pranishëm Krishti, trupi i tij i vërtetë i lindur nga Virgjëra Mari. Me të drejtë, përshpirtëria e popullit të krishterë ka njohur gjithmonë një lidhje të thellë midis përkushtimit ndaj Virgjërës së shenjtë dhe kultit të Eukaristisë: ky është një fakt i dukshëm si në liturgjinë perëndimore ashtu edhe në atë lindore, në traditën e familjeve rregulltare, në përshpirtërinë e lëvizjeve bashkëkohore, duke përfshirë edhe ato të reja, dhe në baritoren e shenjtëroreve mariane. Maria i udhëheq besimtarët drejt Eukaristisë” (Redemptoris Mater 44).

Në përfundim të këtij artikulli del në dukje gërshetimi i Lajmërimit dhe Eukaristisë, duke theksuar se si udhëtimi i Marisë nga pranimi i planit hyjnor deri në kryq pasqyron integrimin e njerëzimit në planin shpëtimtar të Hyjit. Përshpirtëria ndaj Virgjërës Mari dhe kremtimi i Eukaristisë paraqiten si aspekte plotësuese të besimit të krishterë, duke i ftuar besimtarët për një kuptim më të thellë të pranisë dhe të flisë së Krishtit. Maria, si model bindjeje dhe besimi, e udhëheq Kishën në rrugëtimin e saj shpirtëror, duke i ndihmuar besimtarët të jetojnë më plotësisht misterin e Eukaristisë. Ky artikull ofron një këndvështrim pasurues mbi përshpirtërinë e krishterë, duke e lidhur historinë e Marisë me përvojën liturgjike dhe shpirtërore të Kishës.

ZOTI THËRRET - KJO ËSHTË PJESA HYJNORE!

Dita e seminarit dt. 3 mars 2024

Shumë të dashur vëllezër meshtar dhe ju që jeni të angazhuar në kultivimin e një thirrje,

Me aprovimin e Konferencës Ipeshkvnore në Shqipëri, një e diele gjatë vitit i është kushtuar “ditës së Seminarit”: një ditë lutje dhe mbështetje financiare për ata që janë në shoshitje të thirrjes së tyre. Këtë vit është data 3 Mars, dita në të cilën lutemi dhe i mbështesim konkretisht thirrjet e atyre që aktualisht ndodhen në Seminarin Ndërdioqezan “Nëna e Këshillit të Mirë” në Shkodër ku gjithsej janë 7 seminaristë: dy nga Shkodra; dy nga Lezha; një nga Rrësheni; një nga Jugu; një nga Kosova.

Ne si bashkësi e Seminarit kemi përgatitur një kit materialesh për lutjen mbi thirrjet që të mund t'i përdori në bashkësitë tuaja famullitare, të cilat do t'i gjeni bashkëngjitur në formatin dixhital.

Vëllezër të dashur meshtar, jeta e jonë meshtarake është e mbushur me shumë aspekte atësie të cilat i përdorim gjatë ushtrimit të shërbesës sonë meshtarake, e një prej tyre është ajo e mbështetjes dhe e inkurajimit të thirrjes. Prandaj, ka shumë rëndësi që secili nga ne ta pyes vetes se cili është kontributi që është duke dhënë në këtë fushë. Sot të gjithë flasim apo dëgjojmë tek thuhet dhe tek na thuhet se thirrjet janë në rënie, porse këtu duhet bërë një dallim mes thirrjes dhe përgjigjes që i duhet dhënë asaj. Zoti thërret. Kjo është pjesa hyjnore. Ne përgjigjemi. Kjo është pjesa njerëzore. Papa Pio XII, tek Enciklika *Menti Nostrae*, tha: “*Kishës s'do t'i mungojnë kurrë meshtarët e mjaftueshëm për misionin e saj*”.

Thirrja duket kërkuar dhe inkurajuar. Sytë tanë, ashtu sikurse në shumë aspekte të jetës së shërbimit ndalen për të parë nevojat e ndryshme se ku duhet ndërhyrë, ashtu duhet të jenë edhe për thirrjen. Në sa vizita që kemi bërë nëpër familje a i kemi inkurajuar thirrjet tek të rinjtë? Shembulli i një meshtari i zhytur në lutje përpara se të kremtojë Meshën Shenjte ka më shumë vlerë, për thirrjen e një ministranti, sesa me mijëra publikime propagande. Duhet të jetë një përkushtim për të qenë etër shpirtëror të Meshtarëve të ardhshëm.

Çfarë jete të privilegjuar është e jona vëllezër të dashur! Çfarë pjesë të mrekullueshme mbështet celibati kur lehtëson një lloj më të madh atësie, kur e frymëzon Meshtarin ta imitojë Atin në lindjen e Fjalës, ta imitojë Krishtin që u lind në Shpirt, duke na bërë neve një *alter Christus*!

Vlerësimi për meshtarinë mund të lindet vetëm përmes admirimit të shpirtit tonë të flijimit. Nuk ka nënë që të nxjerrë në dritë një fëmijë pa dhimbje. Nuk ka Meshtar që të mos lind një thirrje, që të kryejë një kthim ose që të shenjtërojë një shpirt përveçse nën

hijen e Kryqit. Dhe, si një *alter Christus*, çdo Meshtar duhet të kuptojë aftësinë e vet për një lindje shpirtërore. Zakonisht jemi të vetëdijshëm për fuqinë tonë sakramentale në Meshë dhe në rrëfyestore, por a kemi besim në fuqinë tonë për të ngjallur thirrje? Kur dorën e vendosim mbi kokën e një djali që shpirtërisht ka gjasa dhe i themi “*Një ditë ti do bëhesh prift*”, a besojmë se Zoti e miraton gjykimin dhe bekimin tonë?

Ka shumë meshtar, edhe nga ne, të cilët mund t'i kujtohet shumë mirë bekimi që i ka dhënë një djaloshi e që sot është i shuguruar prift. Nuk ishte ai që ua lyp thirrjen. Ajo vjen prej Zotit. Porse ekziston ajo që mund të përkufizohet miratimi i thirrjes brenda një shpirti. Ashtu sikurse Zoti ynë e luti Atin e vet, ashtu edhe ne me besim duhet ta lusim Zotin: “*Ai do të më lavdërojë, sepse do marrë prej simes dhe do t'ju zbulojë juve*” (Gj 16,14). Çfarë vdekje të lumtur ajo e meshtarit i cili e di se ua ka kaluar tjerëve pishtarin e jetës së ndezur nga Krishti në shpirtin e vet! Në pritje të asaj ore, pa u ulur tek tabernakulli i Zotit, së bashku me shën Palin do u thotë atyre prej të cilëve ka kultivuar thirrjen: “*O fëmijët e mi, që unë ju rilind me dhimbje rishtas derisa Krishti të formohet në ju!*” (Gal 4,19).

Ju falënderoj për shërbimin që secili nga ju e kryen në bashkësitë famullitare ku jeni të caktuar si dhe u nxis që ta keni fort përzemërt Seminarin dhe të kontribuoni në rritjen, edukimin dhe mbarëvajtjen e atyre që janë në shoshitje e sipër të thirrjes që Zoti u ka dhënë.

Zoti ju bekoftë!

Dom Mark Shtjefni,
Rektor

KALOI NË AMSHIM - ATË RAFFAELE (LELLO) LANZILLI S.I.

*Ditën e martë, më 2 prill 2024, Zoti thirri pranë vetes! Vdiq në moshën
63-vjeçare dhe jetoi 42 vjet në Shoqërinë e Jezuitë.
Varrimi u bë ditën e premte, më 5 prill, në orën 10.00, në kishën e Jezusit në Romë.*

Atë Raffaele (Lello) Lanzilli lindi më 6 nëntor 1960 në Napoli (Itali), hyri në Shoqërinë e Jezusit më 20 tetor 1981 në Fraskati dhe i mori Kushtet e tij të Fundit më 31 janar 1998 në Shkodër.

Pas noviciatit, studioi filozofi në Napoli deri në vitin 1985 dhe magjisterin e kreu në Milano, në rezidencën Vilapicone, deri në vitin 1987. Në këto vite u mor me kujdesin baritor në bashkësinë e rezidencës Vilapicone dhe me atë të rinjve në kurset e teologjisë në Selva di Val Gardena, si dhe u angazhua në Shoqatën Guida dhe Skaut Katolikë Italianë (AGESCI) të Milanos.

U kthye në Napoli për të studiuar teologji deri në vitin 1990 dhe më pas u dërgua në Romë. Jetoi në rezidencën Sant'Andrea al Kuirinale, studioi për licencë në teologji morale në Universitetin Papnor Gregorian dhe ndihmoi drejtorin e Bashkësisë së Jetës së Krishterë (CVX) në angazhimet e tij.

U shugurua më 22 qershor 1991 në Napoli, në kishën e Jezusit të Ri nga Imzot Vallini.

Në vitin 1992 u dërgua për tre vjet në Tiranë (Shqipëri): punoi së bashku me drejtorin e qendrës baritore universitare dhe u emërua përgjegjës për kujdesin baritor për të rinjtë e dioqezës.

Në vitin 1996, në Salamanka (Spanjë) bëri Vitin e tretë të noviciatit nën drejtimin e Atë Tejerina-s dhe në përfundim të tij u dërgua në Shkodër, si profesor i psikologjisë e i teologjisë morale në Seminarin Ndërdioqezan Shqiptar dhe si Atë shpirtëror i Seminarit të Madh.

Që nga viti 2004 punoi si promovues i drejtësisë. Po ashtu u emërua qortues i Eprorit dhe kancelar dioqezan.

Në vitin 2005 u emërua Epror i Bashkësisë së Shkodrës dhe vazhdoi mësimin e teologjisë morale dhe të psikologjisë në Seminar. Nga viti 2010 deri në vitin 2015 u angazhua si drejtor i gjimnazit "Atë Pjetër Meshkalla" në Shkodër. U kthye në Itali, për një periudhë sabbatik, gjatë të cilës jetoi në Jezusin e Ri në Napoli si ndihmës-famullitar dhe rrëfyes.

Që prej shtatorit të vitit 2015 u caktua në Romë, në rezidencën Kanizio. Punoi për Sinodin e Ipeshkvijve dhe në vitin 2020 u caktua sekretar personal i prefektit në Sekretariatën për ekonominë, sekretar i asistentit rajonal të Evropës Mesdhetare për Provincat italishtfolëse, konsulent shtëpie që nga viti 2016 dhe konsulent i Provincës Euro-Mesdhetare të Shoqërisë së Jezusit (EUM) nga data 29 nëntor 2017 e për disa vite në vazhdim. U mor edhe me mbarështime baritore. Mbrëmjen e datës 2 prill 2024 pësoi një atak

në zemër.

Siç del nga këto të dhëna biografike, Atë Lello-ja e jetoi me bujari jetën e tij në Shoqërinë e Jezusit, duke iu përkushtuar detyrave të ndryshme që iu ngarkuan. Njëri nga tiparet e karakterit të tij ishte në fakt ajo e të jetuarit në thellësi dhe në mënyrë integrale e asaj që i besohej, duke lënë në të njëjtën kohë me një liri të madhe të brendshme atë që i kërkohej të linte. Domethënëse ishte përvoja e larmishme në Shqipëri, tokë në të cilën ai ishte futur shumë mirë, si për aspektin gjuhësor e kulturor, ashtu edhe për bashkëpunimin e çmuar me kishën vendase. E kishte fort për zemër jetën e njerëzve që shoqëronte dhe takonte; në të njëjtën kohë e ndiente edhe rëndësinë e përgatitjes për mbarështimet e besuara. Ndoshta ndonjëherë mund të dukej i prerë, por kjo i dha mundësi që të ishte një pikë e mirë referimi dhe ballafaqimi, edhe në lidhje me çështje delikate apo detyra të vështira.

Të gjithë e kujtojmë si një sivëlla të mirë, të aftë për të ndërtuar marrëdhënie kuptimplote e vëllazërore, dhe si një jezuit të mirë, i cili i jetoi deri në fund dëgjuesën dhe gatishmërinë.

Atë Agostino Caletti S.I

TY QË NË ZEMËR TË RRJEDH GJAKU I POPULLIT TËND!

*Urata e Papës Gjon Palit II, drejtuar Zojës së Këshillit të Mirë,
me rastin e vizitës në Shqipëri me dt. 25 prill 1993 dhe ajo e Nënë Terezës!*

Vizita e Nënë Terezës e fundit në Genazzano (Itali), në Shenjtëroren e Zojës ka qenë më 10 qershor 1993.

Me këtë rast ajo e pati shkruar këtë lutje: *“O Mari, Nëna e Jezusit; kthehu në shtëpi, në Shqipëri. Ne të duam, ne kemi nevojë për ty. Ti je Nëna jonë. Kthehu në shtëpi. Në Shqipëri. Të lutemi”*.

Papa Gjon PALI II, me rastin e vizitës në Shqipëri, më 25 prill 1993. një kopje të figurës së Zojës, pasi e kishte bekuar në Genazzano, e kishte sjell në Shenjtëroren e Zojës në Shkodër.

Me këtë rast, Ati i Shenjtë, pati nderuar me admirim qëndresën dhe flijimet e mëdha për Fe e Atdhe të klerikëve dhe shumë laikëve të devotsëm dhe të mbarë popullit Shqiptar dhe iu pat drejtuar Zojës së Këshillit të Mirë me këtë lutje:

O Zoja e Këshillit të Mirë, Zoja e Shkodrës, Pajtorja e Shqipërisë, ti Nëna jonë e Ëmbël! Ty që në zemër të rrjedh gjaku i popullit tënd: ktheji sytë e tu mbi këtë komb i cili ka pasur fatin të marrë mësimin e parë të Ungjillit nga goja e Apostujve e që Ty të ka nderuar përherë me dashuri të pastër bijësore.

Edhe sot në errësirën e provës ky komb të drejtohet Ty plot shpresë e pret ndihmën tënde amnore.

Ti i prin Kishës në shtegtimin e fesë: hidhi sytë e tu mbi bijtë e bijat shqiptare të cilët janë duke udhëtuar të ngarkuar me prova e mundime.

Forco të ligshtit, ngushëllo të mjeruarit, mbaje të gjallë fenë në zemrën e të gjithëve!

Nënë e Shëlbuesit, bekoji familjet e krishtera të cilat përbëjnë thelbin e Kishës së Birit tënd hyjnor.

Nënë e shpresës, shpejtoje ditën në të cilën ky popull fisnik do të shikojë të realizuara edhe një herë të gjitha dëshirat e thella të shpirtit të tij, atëherë kur të gjithë, bij e bija, do të kenë mundësi të bashkohen në harmoni të plotë për të rindërtuar të ardhmen në drejtësi e në paqe! Amen.

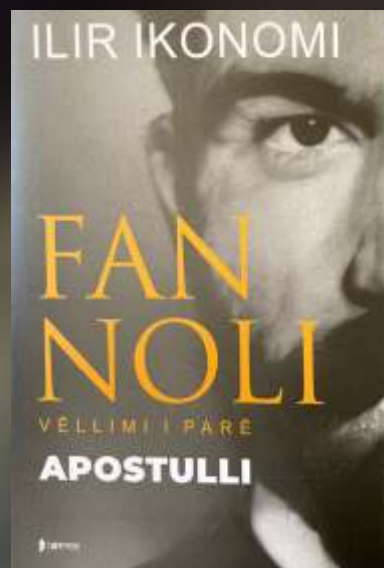
Kujtim nga Shkodra
Nji Meshë në rrenime të Kishës s'Zojës mbi Kalasë

Pëllumb Xhufi

**SHQIPËRIA DHE FUNDSHEKULLI
I DËSHPËRUAR**

**Shtëpia Boturese Díturla
Tiranë 2023**

Ilir Ikonomi

**FAN NOLI
vëllimi i parë**

**UET Press
Tiranë, 2023**

Gjon Kamsi

**NJERËZ DHE NGJARJE TË LIRISË
SË SHQIPËRISË**

Botimet Shkodra, 2024

KUMBONA E SË DIELLËS

revistë fetaro-kulturore dymujore
e Kryedioqezës Metropolitane Shkodër-Pult

Tirazhi: 100 kopje

Çmimi: 100 lekë (Evropë: 2 Euro)

Parapagimi vjetor 600 lekë
(Evropë: 12 Euro)

e-mail: n_ukgjini@yahoo.it

Web page: www.kishakatolikeshkoder.com

Adresa: Arqipeshkvia Shkodër,
Sheshi "Gjon Pali II"

Shtypur në eleven studio - www.11stud.io

KUMBONA E SË DIELLËS

Viti XXXVII, nr. 3/4 (577-578) Mars - Prill 2024